

DOI: 10.30495/jss.2021.1935054.1358

Research Paper

Sociological analysis of cultural-artistic justice with emphasis on spatial justice (Case study of the five districts of Arak)

Mehdi Mobaraki

Ph. D. Student in Cultural Sociology Research Sciences Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Bagher Saroukhani

Professor, Department of Sociology, Research Sciences Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding author). E-mail: saroukhani@ut.ac.ir

Mansoor Vosooghi

Professor, Department of Sociology, Research Sciences Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

With the approach of spatial justice, this article intends to identify the status of distribution and establishment of cultural-artistic facilities (use) as one of the contexts for the formation of cultural activities in the city of Arak in order to understand and analyze the relationship between distribution of these facilities and the needs and cultural-artistic merits of citizens living in different areas. The method of this study is combined and the data collection was performed with a questionnaire and sampling method. In the qualitative section, information related to physical studies was collected by secondary analysis and then located. One of the most important results is the significant and problematic shortcomings and differences in the manner and extent of cultural and artistic facilities and services in the five urban areas of Arak, which indicates significant gaps and inequalities in the distribution and allocation of facilities and services. Also, the status of the collective benefit index in the cultural-artistic sector (taking into account the per capita factor, standard per capita and functional radius) in this city indicates the status of spatial and social deprivation of a significant part of its social geography. Finally, the pattern of spatial distribution of cultural and artistic facilities based on the needs and entitlements of citizens in the city of Arak is inefficient and unequal which has created serious differences and inequalities in the regions and among the citizens living in it.

Conflict of interest:

ACCORDING TO THE AUTHORS, THE ARTICLE DID NOT HAVE ANY CONFLICT OF INTEREST.

Key words: *Spatial Justice, Public Interest, Need, Eligibility, Cultural-Artistic Facilities, City of Arak.*

تحلیل جامعه‌شناختی عدالت فرهنگی - هنری با تاکید بر مفهوم عدالت فضایی

(مطالعه موردی مناطق پنج‌گانه شهر اراک)

مهدی مبارکی^۱

باقر ساروخانی^۲

منصور وثوقی^۳

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۰/۵/۱۶

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۴/۱۶

چکیده

این مقاله قصد دارد با رویکرد عدالت فضایی، به تشخیص وضعیت توزیع و استقرار امکانات (کاربری) فرهنگی - هنری به عنوان یکی از بسترهای شکل‌گیری فعالیت‌های فرهنگی در شهر اراک بپردازد تا بر اساس آن به فهم و تحلیل ارتباط نحوه توزیع این امکانات با نیازها و استحقاق فرهنگی - هنری شهروندان ساکن در مناطق مختلف بپردازد. روش این مطالعه ترکیبی، در بخش کمی جمع‌آوری داده‌ها با ابزار پرسشنامه و با شیوه نمونه‌گیری متناسب با حجم انجام شد. در بخش کیفی جمع‌آوری اطلاعات مربوط به مطالعات کالبدی با تحلیل ثانویه انجام و پس از آن مکانی گردیده است. از مهم‌ترین نتایج می‌توان به کاستی و تفاوت معنادار و مسئله‌مند نحوه و میزان برخورداری از امکانات و خدمات فرهنگی - هنری در مناطق پنج‌گانه شهری اراک اشاره کرد که نشان دهنده شکاف و نابرابری محسوس در توزیع و تخصیص امکانات و خدمات مذکور می‌باشد، همچنین وضعیت شاخص منفعت جمعی در بخش فرهنگی - هنری (با در نظر گرفتن عامل سرانه، سرانه استاندارد و شعاع عملکردی) در این شهر از وضعیت محرومیت فضایی و اجتماعی بخش قابل توجهی از پهنه جغرافیای اجتماعی آن حکایت دارد. نهایتاً الگوی توزیع فضایی امکانات فرهنگی - هنری بر مبنای نیازها و استحقاق شهروندان در شهر اراک، ناکارآ و نابرابر و ناعادلانه می‌باشد که تفاوت و نابرابری‌های جدی را در سطح مناطق و در بین شهروندان ساکن در آن ایجاد نموده است.

واژگان کلیدی: عدالت فضایی، منفعت عمومی، نیاز، استحقاق، امکانات فرهنگی - هنری، شهر اراک.

۱. دانشجوی مقطع دکتری رشته جامعه‌شناسی فرهنگی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. استاد گروه جامعه‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران - ایران (نویسنده مسئول).

E-mail: sarokhani@ut.ac.ir

۳. استاد گروه جامعه‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مقدمه

گفتمان برنامه‌ریزی و توسعه شهری در ایران در حالی ابعاد فرهنگی و اجتماعی شهر را نادیده گرفته که به تعبیر زیمل "شهر مدرن، یک هستی کالبدی با پیامدهای جامعه‌شناختی نیست بلکه شهر هویتی جامعه‌شناختی است که به نحو فضایی شکل گرفته است" (۳۰). توسعه شهری در ایران به شکل عام و در شهر اراک به شکل تشدید یافته‌تر، علی‌رغم دستاوردهایی هم‌چون توسعه کالبدی و زیرساخت‌های شهری و رشد جمعیت شهرنشین که با خود به همراه داشته است، با تفوق رویکرد غیر فرهنگی و مهندسی، غالباً شهر را به مثابه کالبدی بی‌روح، بدون حافظه تاریخی و بدون انسان خلق نموده و آن را به یک فضای کالبدی صرف تقلیل داده است. فرو کاستن مطالعه و برنامه‌ریزی برای شهر به مهندسان و فن‌سالاران سبب شده، تفکر عمیقی درباره چیرگی شهر و ارتباط شهر با سطوح اجتماعی، فرهنگی شکل نگرفته و با نوعی سطحی‌نگری و ساده‌انگاری، به شهر به عنوان یک پدیده کالبدی، فیزیکی صرف نگریسته شود و برنامه‌ریزی برای آن با غفلت از لایه‌های تو در تو و پنهانی آن صورت گیرد. این در حالی است که شهرها به عنوان مهم‌ترین مکان زیست‌انسان، شدیداً متأثر از تحولات فرهنگی هستند و بی‌توجهی به مقولات فرهنگی و هنری در توسعه شهر موجب رشد مسائل و معضلات از آن جمله رشد آسیب‌ها و انواع نابرابری‌های اجتماعی خواهد شد. نابرابری اجتماعی به فضاهای شهری، حاصل دسترسی افتراقی نواحی شهر به منابع ارزش‌مند اجتماعی است. تمرکز نامعقول و نامتناسب در عرصه‌های کالبدی، توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نابرابر نواحی جغرافیایی را در پی خواهد داشت. به نظر می‌رسد در فهم این نابرابری‌ها، تحلیل و تبیین برهمکنش بین فضا، اجتماع و فرهنگ ضروری است. شهر پیکربندی خاصی از نظام توزیع پاداش است که فضا مولفه مهم آن است. چرا که فضا تولید اجتماعی است؛ جامعه، تاریخ و مکان جمع می‌شوند تا فضا تولید شود. عدالت فضایی در درک الگوی توزیع نابرابری در شهر کمک می‌کند. عدالت فضایی توزیع عادلانه و دموکراتیک منافع و مسئولیت‌های اجتماعی در فضا با مقیاس‌های مختلف است (۴).

اما امر مساله‌مند موجود در کاربست مفهوم عدالت فضایی را می‌توان بر این اساس صورت‌بندی نمود که اولاً فهم و درک درستی در نظام برنامه‌ریزی شهری ما (سیاست‌گذار، طراح، برنامه‌ریز، مجری) از عدالت فضایی موجود نیست، برنامه‌ریز، مجری، مهندس شهر نگاه حداقلی به مفهوم عدالت فضایی داشته و آن را به توزیع خدمات و امکانات بدون توجه به ابعاد فرهنگی، اجتماعی و نیازهای واقعی شهروندان دارد. ثانیاً در حالت کلی‌تر فضا ذاتاً نابرابر است و شهر منبع نابرابری‌هاست، نابرابری‌هایی که ریشه در فرایندهای بازار و فرایندهای بوروکراتیک موثر بر الگو توزیع فرصت‌های زندگی قرار دارند. بنابراین الگوهای توزیع امکانات خود موجب نابرابری گروه‌های مختلف در شهرها هستند. البته باید توجه داشت که الگوهای نابرابر شهری همیشه به وضوح آشکار و قابل رویت نیستند، به همین دلیل است که

هاروی در رویکرد تحلیلی خود با طرح مفهوم "جغرافیای درک بحران" به دنبال پاسخ به این سوال است که چه چیزی؟ در کجا؟ چرا رخ می‌دهد؟ (۱۳).

مطابق با گزارش‌های راهبردی و تحقیقاتی، شهر اراک با توسعه نامتوازن (هیچ ارتباط منطقی مابین رشد و توسعه اقتصادی و صنعتی با رشد و توسعه اجتماعی و فرهنگی آن وجود ندارد) و انواع ناپایداری‌ها خاصه در بخش اجتماعی و فرهنگی روبروست، از قبیل سکونت ۲۸/۹ درصد از جمعیت شهر در بافت-های ناکارآمد شهری^۱؛ سهم حدود ۵۵۸ هکتار معادل ۱۱/۱۶ درصد از مساحت کل شهر به بافت ناکارآمد شهری، پایین بودن میانگین بسیاری از متغیرهای‌های مربوط اخلاق شهروندی و سرمایه اجتماعی (به عنوان یکی از ابعاد شاخص پایداری شهری) به نسبت میانگین کشوری بر اساس پیمایش صورت گرفته؛ به عنوان مثال حدود ۶۰ درصد مردم این شهر به اراکی بودن خود افتخار نمی‌کنند، ۴۱.۲ درصد از اراکی-ها سطح مشارکت اجتماعی‌شان پایین است؛ تنها ۲۷.۴ درصد از اراکی‌ها میل به پیشرفت بالایی دارند؛ حدود ۱۹.۴ درصد از آن‌ها واجد روحیه همکاری قابل قبولی هستند؛ در ۳۵.۱ درصدشان از احساس مسئولیت فرهنگی بالایی برخوردارند؛ و نهایتاً در مبحث احساس و ادراک عدالت، ۵۸/۶ از شهروندان اراکی عدالت اجتماعی را در سطح پایین ارزیابی کرده‌اند، ۵۳/۶ از شهروندان اراکی وجود عدالت اقتصادی در شهر محل سکونت‌شان را بسیار کم و نهایتاً ۷۱/۸ از شهروندان دسترسی به امکانات و خدمات آموزشی، بهداشتی و فراغتی در سطح شهر را در حد پایین ارزیابی نموده‌اند (۱۱) و (۱۸).

به تعبیر شافر (۱۹۷۰)، و روبرت (۱۹۷۳)، "شهر" عرصه اجتماع‌گست که می‌بایست شاخص‌های هفت‌گانه حیات انسان (تولید مثل و بقا، اشتغال، سکونت و زیست، آموزش و پرورش، آمد و شد و جابجایی، تامین و تدارک همه نیازها، استراحت و فراغت) در محدوده آن تبلور یابد (۲۳)، اما به گواه این اطلاعات، در شهر اراک در بعضی از شاخص‌های حیاتی، این مهم عینیت نیافته؛ چرا که در صورت تبلور و عینیت یافتن این شاخص‌ها حداقل در سطح ادراک شهروندان اراکی می‌بایست شاهد حضور مولفه‌های پایداری، زیست‌پذیری در قالب شاخص‌هایی هم‌چون همبستگی اجتماعی، مشارکت، اعتماد، عدالت، دسترسی، امنیت، تعلق خاطر، و عواملی از این قبیل می‌بودیم.

در همین راستا این مطالعه قصد دارد با استفاده از مفهوم عدالت فضایی، به تشخیص وضعیت توزیع و استقرار امکانات فرهنگی - هنری به عنوان یکی از بسترهای شکل‌گیری فعالیت‌های فرهنگی در شهر اراک بپردازد و سپس به فهم ارتباط نحوه توزیع امکانات هنری با نیازها و استحقاق هنری شهروندان ساکن در مناطق مختلف بپردازد. بنابراین سوالی که این پژوهش وفق رویکرد مطالعاتی خود به دنبال پاسخگویی به آن می‌باشد به شرح زیر می‌باشد: آیا توزیع فضایی امکانات فرهنگی - هنری در شهر اراک، عادلانه است؟

۱. بر اساس مصوبه مورخ ۱۳۸۶/۹/۱۶ شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان در قالب تدقیق نقشه بافت‌های فرسوده و سکونتگاه‌های غیررسمی شهر اراک.

سابقه و پیشینه تحقیق

در بررسی ادبیات تجربی در این مقاله وفق اهداف و سوالات، مفاهیم پایه و بنیادین، بخشی از مهم-ترین مطالعات صورت گرفته به شرح زیر می‌باشد:

جدول شماره (۱): پژوهش‌های مرتبط با موضوع عدالت فضایی

موضوع / عنوان	تکنیک جمع‌آوری اطلاعات	مجموعه / نویسنده	سال
چهار ویژگی سیاست توسعه فرهنگی و استدلال تاثیر این ویژگی‌ها در توسعه فرهنگی و زندگی فرهنگی محلات	توصیفی- تحلیلی	رزنستین	۲۰۱۱
خدمات اکوسیستم فرهنگی توسط پارک‌های شهری در چهار شهر اروپایی برلین، استکهلم، روتردام و سالزبورگ	تطبیقی- توصیفی	برترام و ردنز	۲۰۱۵
ویژگی چشم‌انداز فرهنگی و ارزش‌های فرهنگی آن در مناطق حفاظت شده یونان	اسنادی	ولمی، پی ککورس، کاتالیس و دیموپولوس	۲۰۱۷
خدمات اجتماعی مکانی در آتلانتا و جورجیا با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی	توصیفی- تحلیلی	کیس و همبورن	۲۰۱۳
فضاهای نژادی: بررسی فضا به عنوان یک متغیر توضیحی در تحلیل عدالت زیست محیطی	توصیفی تحلیلی	انیماشون	۲۰۰۵
احیای اراضی فقه‌های (بافت‌های فرسوده) و کاهش بی‌عدالتی فضایی در عمان، اردن	تحلیل محتوای کیفی	الترونه	۲۰۱۷
کاربری زمین و سیاست‌های مالی شهرداری‌های نیوجرسی	توصیفی- تحلیلی	پالسون	۲۰۰۴
تمایز فضایی و برابری اجتماعی پارک‌های عمومی در توانایی‌های خدماتی در گوانگژو	تطبیقی	هایی یان، چون شان و رنگ بو	۲۰۱۰
توسعه کاربری مختلط شهری: مسئولیت اجتماعی تخصیص فضا	تحلیلی توصیفی	هاوارد و لاورنه	۲۰۰۸
به سوی عدالت فضایی در برنامه‌ریزی خدمات بهداشتی شهری: رویکردی فضایی- تحلیلی مبتنی بر GIS نمونه موردی: نازانیا- دارالسلام	توصیفی- تحلیلی	سالومه امر	۲۰۰۷
چارچوبی برای سنجش شاخص‌های عدالت فرهنگی در استان‌ها و مناطق ایران	تلفیقی: اسنادی، دلفی و پرسشنامه	سیدآبادی، حاجیان، زمانی مقدم	۱۳۹۶
تحلیل گفت‌وگو عدالت فضایی در سند سیاست‌گذاری مدیریت شهری (مطالعه موردی شهر تهران)	تحلیل کیفی، تحلیل تم- تحلیل گفت‌وگو	مجتبی رفیعیان، ایرج قاسمی، کمال نوذری	۱۳۹۸
عدالت فضایی در مقیاس شهری ایران	فرامطالعه	داداش پور و نینا الوندی پور	۱۳۹۵
صورت‌بندی جدید از مفهوم گفت‌وگو فضایی (چارچوبی برای تحلیل شهر تهران)	ترکیبی (تحلیل تم و تحلیل ثانویه)	رفیعیان، قاسمی، نوذری	۱۳۹۸
آمایش فرهنگی و عدالت شهری در مناطق شهر مشهد	پرسشنامه- اسناد	حسین بهروان	۱۳۸۵
نگرشی بر آمایش فرهنگی سرزمین و جایگاه آن در نظام برنامه‌ریزی توسعه فرهنگی	اسناد	احمدی، شاپور آبادی	۱۳۸۸
بررسی نحوه توزیع خدمات فرهنگی (کتابخانه، فرهنگسرا و کانون‌های پرورش فکری کودکان و نوجوانان)	اسنادی- GIS	حیدریان	۱۳۸۹
چارچوبی برای سنجش شاخص‌های عدالت فرهنگی در استان‌های کشور	کیفی- دلفی	سیدآبادی، حاجیان	۱۳۹۶
بررسی و ارزیابی کاربری اراضی شهری از منظر عدالت اجتماعی	اسنادی- پرسشنامه	پوراحمد، حاتم، زیاری	۱۳۹۳
تحلیلی بر پراکنش جمعیت و توزیع خدمات شهری بر پایه عدالت فضایی	اسنادی- پرسشنامه	توکلی‌نیا، مسلمی، فیروزی	۱۳۹۴
بررسی و تحلیل توزیع عادلانه خدمات شهری و الگوی پراکنش فضایی آن‌ها در شهر همدان	پرسشنامه	داداش پور، عزیزاده و رستمی	۱۳۹۴
سنجش عدالت فضایی یکپارچه خدمات شهری بر اساس توزیع جمعیت، قابلیت دسترسی و کارایی در شهر یاسوج	پرسشنامه	داداش پور و رستمی	۱۳۹۰
تحلیل توزیع تسهیلات عمومی شهری در راستای عدالت فضایی با مدل یکپارچه دسترسی در مشهد	پرسشنامه	رهنا و ذبیحی	۱۳۹۰
ارزیابی عدالت فضایی در پراکنش خدمات شهری مطالعه موردی کلانشهر تبریز	پرسشنامه	روستایی، بابایی و کاملی‌فر	۱۳۹۲
بررسی و تحلیل توزیع فضایی خدمات شهری در مناطق شهری با رویکرد توسعه پایدار	پرسشنامه	ساسانپور، تابعی، مرادی و نیازی	۱۳۹۳
بررسی عدالت فضایی در توزیع خدمات با تاکید بر مدیریت شهری در منطقه ۱۹ تهران	اسنادی	یغفوری، قاسمی و قاسمی	۱۳۹۶
مدل‌سازی کمی دسترسی به پارک‌های شهری با رویکرد عدالت فضایی	اسنادی پرسشنامه	علوی، احمدی	۱۳۹۴
تحلیل وضعیت عدالت اجتماعی در ساختار فضایی درون شهری	پرسشنامه	ظفر، عشقی چهاربرج و	۱۳۹۳

قاسمی			
۱۳۹۵	سید ابولحسن ریاضی	اسنادی	حریم اجتماعی و فرهنگی شهر تهران فقدان عدالت اجتماعی و نابرابری فضایی
۱۳۹۰	حانمی‌نژاد، منوچهری و دیگران	پرسشنامه - اسناد	تحلیلی بر نابرابری‌های محله‌ای مطالعه موردی محله‌های قدیمی شهر میاندوآب
۱۳۸۳	مرصوبی	اسنادی	توسعه‌یافتگی و عدالت اجتماعی شهر تهران

پس از مرور و خوانش مطالعات صورت گرفته بالاخص مطالعات داخلی باید گفت که عدم توجه همزمان به تحلیل جامعه‌شناختی یا به قول هاروی فرایندهای اجتماعی در کنار تحلیل فضایی به عنوان دوگانه‌های اصلی در تحلیل عدالت اجتماعی و فرهنگی در شهر وجود دارد که این مسئله یعنی غفلت از مفهوم اجتماع و فرهنگ یا فضا به عنوان بخش اساسی از ضرورت‌های شهری در اپیستم شهری معاصر ایران، سبب‌ساز عدم شناخت واقعی وضع موجود و نهایتاً تحلیل‌های ناقص برآمده از آن در مطالعات اجتماعی و شهری شده است.

پیشینه نظری مطالعه

برنامه‌ریزی کاربری‌های شهری با تاکید کاربری‌های فرهنگی - هنری

کاربری زمین، یکی از حساس‌ترین موضوعات در توسعه کالبدی شهرهاست. مفهوم کاربری زمین توزیع فضایی ضرورت‌ها و کارکردهای شهری است. کارکردهای شهری نیز پاسخی به نیاز شهروندان می‌باشد (۱۶). طرح کاربری زمین بیانگر الگوی آتی استفاده از زمین در هر شهر می‌باشد که حتی تراکم - های مورد استفاده را نیز بیان می‌کند و در واقع هسته اصلی طرح شهری محسوب می‌گردد (۳). امروزه برنامه‌ریزی کاربری زمین شهری به مثابه آمایش اراضی شهری، به چگونگی استفاده و توزیع و حفاظت اراضی، ساماندهی مکانی فضایی فعالیت‌ها و عملکردها، بر اساس خواست و نیازهای جامعه شهری می - پردازد و نوع استفاده از زمین را مشخص می‌کند. به عبارت دیگر می‌توان گفت برنامه‌ریزی کاربری زمین تطبیق زمین‌های محدود شهری با نیازهای نامحدود شهرنشینان است تا ضمن رعایت حفاظت و پایداری محیط، و عدالت و آسایش عموم شهروندان فراهم آورد (۳۶). در فرایند برنامه‌ریزی کاربری زمین، که ساماندهی مکانی و فضایی فعالیت‌ها است، سرانه کاربری‌ها و روش و فرآیند تعیین آن‌ها، جایگاه کلیدی دارد. سرانه‌های کاربری زمین، تبلور و بیان کمی مجموعه سیاست‌ها، روش‌ها و الگوهای هستند که برای تعیین انواع کاربری‌ها، تقسیم اراضی، توزیع فضایی فعالیت‌ها، ضوابط منطقه‌بندی و هماهنگ کردن عوارض طبیعی و انسان ساخت با فعالیت‌ها و نیازهای شهروندان به کار گرفته می‌شوند (۲۶). سرانه عبارت از مساحت، تقسیم بر جمعیت، در واقع سرانه عبارت از مقدار زمینی که به طور متوسط از هر کدام از کاربری‌های شهری به هر نفر از جمعیت از شهر می‌رسد. استاندارد سرانه مطلوب‌ترین وضعی که برای یک سطح از کاربری می‌شود در نظر گرفت استانداردهای سرانه کاربری اراضی با توجه به پارامترهایی هم‌چون عوامل محلی، ویژگی‌های خود کاربری، عوامل اقتصادی، اجتماعی و ... می‌باشد (۲۶). سرانه

کاربری‌ها ارتباط تنگاتنگ با مقیاس عملکردی آن‌ها در فرایند برنامه‌ریزی دارد که در سطوح ملی، منطقه‌ای و محلی دسته‌بندی می‌شوند. میزان اثر تراکم‌های جمعیتی و ساختمانی، ضوابط تفکیک اراضی، استانداردهای طراحی و شعاع دسترسی بر سرانه‌ها، ارتباط تنگاتنگ با اندازه شهر دارد. موضوع آستانه جمعیتی برای استقرار هر یک از سطوح خدمات برای فعالیت‌های شهری نیز از مهم‌ترین موضوعات در فرایند کاربری زمین و تعیین سرانه‌ها است. در طرح‌های جامع شهری در ایران، تقسیم‌بندی‌های گوناگونی برای کاربری‌های شهری هم‌چون کاربری‌های فرهنگی پیشنهاد شده است. به طور معمول کاربری‌ها در سطوح محله، ناحیه، منطقه و شهر دسته‌بندی می‌شوند آستانه جمعیتی، اشاره به حداقل جمعیتی دارد که برای استفاده از خدمات در دسترس باشند تا ایجاد خدمت مذکور از نظر اقتصادی امکان پذیر شود. این جمعیت برای کاربری‌ها و در تقسیمات شهری مختلف، متفاوت است. دامنه خدمت رسانی، فاصله بین خدمات شهری و آخرین استفاده کننده از آن یا شعاع دسترسی خدمات ارائه شده را پوشش می‌دهد (۲۶). زیرساخت‌ها یا کاربری‌های فرهنگی - هنری در این مطالعه مطابق با وظایف اصلی مدیریت و برنامه‌ریزی توسعه شهری و بر اساس طبقه‌بندی عملکردهای مجاز کاربری‌های شهری به تفکیک سطوح تقسیمات شهری، مصوب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران شامل: سالن‌های اجتماعات، کانون‌های پرورش فکری کودکان و نوجوانان، سینما، نگارخانه، فرهنگسرا و مجتمع‌های فرهنگی، کتابخانه‌ها عمومی، سالن تئاتر و کنسرت، مؤسسات فرهنگی با زمینه هنری فعال و دفاتر مرکزی روزنامه می‌باشد.

عدالت و فضا در نظریات شهری و رویکرد اقتصاد سیاسی

یکی از مهم‌ترین مقولاتی که هر برنامه توسعه شهری باید به آن پرداخت مقوله عدالت است، نظریه‌های برنامه‌ریزی مشروعیت فرآیندهای برنامه‌ریزی شهری را به موضوع ارتقا عدالت، معطوف کرده‌اند؛ فاینشتاین در مطالعه نظریه برنامه‌ریزی و شهر، برنامه‌ریزی را «خلق آگاهانه شهر عادلانه» می‌داند (۹: ۱۲۱)، چرا که نمی‌توان از آثار برنامه‌ریزی شهری در منافع عمومی (۱۴)، و در نتیجه ارتقا یا تقلیل عدالت در سطح جامعه (۱۷)، غافل شد. برای مفهوم عدالت تاکنون صورت‌بندی‌های متفاوت هم - چون دسته‌بندی سه‌گانه از نظریات عدالت در قالب: «برابری، عدالت اجتماعی و رفاه» (۱۵)، و نظریاتی با موضوع کانونی عدالت، از سوی اندیشمندان مختلف هم‌چون، عدالت به مثابه توازن و تعادل، عدالت به مثابه کارایی و آزادی (۲۸)، عدالت به مثابه کنترل نظم اقتصادی و تنظیم ارادی توزیع ثروت (۶)، عدالت به مثابه توزیع برابر منابع و ابزار تولید در بین طبقات (۱)، نظریه استحقاق نوزیک و دفاع از عدالت از منظر لیبرالیسم (۱۲)، اصول عدالت به مثابه انصاف (۲۴)، اصول توزیع عادلانه از طریق عادلانه و ملاک‌های سه‌گانه دیوید هاروی (۱۳)، و بسیاری دیگر از نظریات ارائه شده است.

مفهوم عدالت زمانی که با مفهوم فضا^۱ ادغام می‌گردد پیچیده‌تر می‌شود البته این پیچیدگی به این معنی نیست که اندیشمندان از تعریف و فرموله ساختن آن عاجز مانده‌اند، بلکه مرور مبانی نظری عدالت اجتماعی و فضایی، نشان دهنده تلاش‌هایی برای تبیین جایگاه عدالت در شهر می‌باشد. به عنوان مثال به اعتقاد هاروی سیاست‌های تخصیص و توزیع منابع در فضای شهرها، توسط برنامه‌ریزان شهری صورت می‌گیرد، بنابراین برنامه‌ریزان شهری، مجریان اصلی اجرای عدالت در ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی و فضایی در شهرها می‌باشند (۱۳)، یا از دیدگاه فلوستی، محرومیت‌های اجتماعی در فضا (توزیع نامناسب فعالیت‌های اجتماعی در شهرها) منجر به جداسازی اجتماعی و ترس مزمن در شهروندان می‌شود. فلوستی از نابرابری یا محرومیت فضایی به عنوان جنون شهری یاد کرده و آن را نمونه کاملی از بی‌عدالتی فضایی دانسته است (۳۲). اسمیت هم برنامه‌ریزی شهری را ساز و کاری می‌داند که از طریق عدالت اجتماعی با توزیع فضایی ارتباط پیدا می‌کند (۳۱). می‌توان ارتباط میان ساختار فضایی و عدالت اجتماعی در شهر را در نزد مدرنیست‌هایی هم‌چون ابنرز هاوارد ردیابی کرد. از دیدگاه مدرنیست‌ها، عدالت اجتماعی در برنامه‌ریزی شهری توسط برنامه‌ریزان و متخصصان شهری و تصمیمات آن‌ها درباره منفعت جمعی حاصل می‌شود و تصمیمی که برنامه‌ریزان شهری برای شهر می‌گیرند عین حق است (۶: ۱۲۱). ذیل تفکرات رویکرد عدالت اجتماعی در برنامه‌ریزی شهری، شکاف‌های نظری موجود منجر به شکل‌گیری تفکرهاروی در کتاب عدالت اجتماعی و شهر^۲ و نظریه ماریون یونگ در کتاب عدالت و سیاست تفاوت^۳ گشت. طرح هر کدام از این گرایش‌ها، سبب به وجود آمدن دو دیدگاه معاصر بر اساس اصول عدالت اجتماعی شد؛ یکی بحث اقتصاددانان سیاسی بود که فاینشتاین^۴ در کتاب «تصور از شهر عادل»^۵ آن را مطرح کرد و دیگری نظریه‌پردازان پسا ساختاری ساندرو کوک^۶ در کتابش به عنوان «حرکت به سمت جهان‌شهر»^۷ بود. بعد از نقدهای تند اقتصاددانان سیاسی بر پروژه‌های جامع شهری که بر سر غیر سیاسی کردن توزیع و تفکیک عدالت از کارایی، نقایص ساز و کار توزیع کالا و خدمات عمومی و خصوصی در سیستم‌های شهری، قابل فهم شدند و عمیقاً مستلزم شناسایی دقیق وضع موجود و پس از آن مناسبات واقعی قدرت در خدمات‌رسانی شدند.

در این شرایط، رویکرد عدالت در فضا به عنوان بخشی از تفکر عدالت اجتماعی، قابل بازشناسی است. بر اساس این نگرش، عدالت بعدی فضایی دارد و بنابراین می‌توان از یک نگرش فضایی به منظور تشخیص بی‌عدالتی در فضای شهری استفاده کرد (۷). پاپیری عدالت فضایی را به عنوان راه‌حل توسعه تفکر مستقل عدالت که مناسب قضاوت در موضوعات فضایی است پیشنهاد کرد. کتاب وی درباره عدالت

-
1. Space
 2. Social Justice And The City
 3. Justice And The Politics Of Difference
 4. Susan Fainstein
 5. Just City
 6. Sandercock
 7. Cosmopolis

فضایی^۱ از ترکیب اندیشه عدالت اجتماعی و عدالت سرزمینی شکل گرفته است. پیری معتقد است که اگر مفهوم فضا از ظرفی برای کارکردهای اجتماعی، به یک محصول اجتماعی تغییر مفهوم داده شود، آن گاه می‌توان به یک مفهوم واقعی از عدالت اجتماعی رسید (۲۰). نهایتاً هاروی در ارتباط با تعریف کانونی‌ترین مفهوم در نظریه‌اش یعنی عدالت چنین می‌آورد: «عدالت به عنوان یک اصل (یا مجموعه ای از اصول) برای حل و فصل دعاوی متضاد» به وجود آمده است. عدالت اجتماعی نیز در واقع، کاربرد خاص این اصول برای فایق آمدن بر تعارضاتی که لازمه همکاری اجتماعی برای ترقی افراد است، می‌باشد. هاروی با آگاهی از برداشت‌های گوناگونی که از عدالت می‌شود هم‌چون تفکرات هیوم، روسو، بنتام، راولز، رشر، رانسیمین، تاوانی، تیموس و برخی دیگر، اصل «توزیع عادلانه از طریق عادلانه» را مبنا و ملاک عمل خود قرار داده و پس از آن به تحلیل اصول عدالت اجتماعی‌اش می‌پردازد. وی در پی درک معنایی است که از «توزیع عادلانه» بر تائیده می‌شود. وی پس از طرح هشت معیار و اظهار نظر در قبال آن، به پیروی از رانسیمین ماهیت عدالت اجتماعی را به کمک سه معیار پذیرفته است: اول معیار نیاز به عنوان مهم‌ترین معیار، دوم منفعت عمومی و سوم استحقاق. وی معتقد است که اولین قدم در راه تدوین اصول عادلانه شهری، تعیین مفهوم هر یک از سه معیار فوق در چارچوب منطقه‌ای یا سرزمینی و پس از آن طراحی ابزار مناسبی برای ارزشیابی و اندازه‌گیری توزیع بر حسب این معیارها می‌باشد. وی معتقد است که نیاز را می‌توان با مراجعه به تقاضای بازار، تقاضای پنهان یا بررسی میزان محرومیت نسبی در گروه‌های مختلف تخمین زد (۱۳: ۱۰۷). در خصوص مفهوم ملاک منفعت جمعی معتقد است که در اینجا مسئله اصلی این است که تخصیص منابع به یک منطقه چگونه در وضع دیگر مناطق تاثیر می‌گذارد. فنون چندی برای حل پاره‌ای از این مسائل در تحلیل ضریب فزاینده‌گی بین منطقه‌ای، قطب رشد و اثرات خارجی فناوری وجود دارد. هاروی این ملاک را با توجه به نقاط رشد به دست آورده است. منظور وی آن است که سرمایه‌گذاری در نقاط رشد در نهایت تاثیر بیشتری برای کل جمعیت دارد. پس وقتی صحبت از مصرف در میان است توجه به حجم جمعیت و دسترسی بیشتر می‌تواند ملاک مناسب‌تری محسوب شود (۱۳). نهایتاً هاروی در خصوص ملاک استحقاق معتقد است که اگر تسهیلاتی لازم است و اگر این تسهیلات به نوعی به مصالح عمومی یاری می‌رساند آن گاه و فقط آن گاه است که ما حق داریم منابع اضافی را برای دفاع از آن صرف کنیم. به عنوان مثال استحقاق در چارچوب جغرافیایی تخصیص منابع اضافی برای جبران مشکلات اجتماعی و طبیعی خاص هر منطقه است (۱۳: ۱۰۸).

نهایتاً هاروی اعلام می‌دارد که به دنبال بررسی اصول عدالت اجتماعی می‌توانیم به طرق زیر به معنای عدالت اجماعی منطقه‌ای دست یابیم:

۱. توزیع درآمد یا منابع باید به طریقی باشد که: الف) نیازهای جمعیت در هر منطقه را برآورده کند؛ ب) تخصیص منابع به طرقی صورت گیرد که ضرایب فزاینده‌گی بین‌المنطقه‌ای به حداکثر برسد و ج) تخصیص منابع اضافی به طریقی باشد که در رفع مشکلات خاص ناشی از محیط فیزیکی و اجتماعی موثر واقع شود.

۲. ساز و کارها (نهادی، سازمانی، سیاسی و اقتصادی) باید به طریقی باشد که دورنمای زندگی در محروم‌ترین مناطق تا حد امکان بهتر شود.

اگر این شرایط موجود باشد آن گاه می‌توان به یک توزیع عادلانه از طریق عادلانه به دست آمده دست یافت (۱۳: ۱۲۰).

با در نظر گرفتن مسئله و اهداف این مطالعه، پس از خوانش، بررسی و طبقه‌بندی مفاهیم، نظریات و روش‌شناسی صاحب‌نظران در مواجهه با مفهوم عدالت اجتماعی و فضایی و پس از آن، نحوه کاربست این مفاهیم و نظریات توسط محققان در مطالعات تجربی (داخلی و خارجی) و شناخت نارسایی‌های نظری، روش‌شناسی و مفهومی جهت سنجش عادلانه امکانات هنری در فضای شهری، پایه اصلی مدل نظری این مطالعه با اقتباس از رویکرد دیوید هاروی در خصوص ملاک‌های عدالت اجتماعی (توزیع عادلانه از طریق عادلانه) شامل: ملاک منفعت عمومی، ملاک نیاز و ملاک استحقاق انتخاب شده است. بنابراین تاکید کانونی مدل نظری این مطالعه، علی‌رغم اشراف بر ضرورت توجه به بعد عدالت رویه‌ای، بر شناخت صحیح عدالت توزیعی البته با تاکید بر کاربری‌های هنری می‌باشد چرا که عدم توجه سیستماتیک به این مهم (عدم ارتباط معنادار سه ملاک نیاز، منفعت جمعی و استحقاق) در فضای شهری، سبب‌ساز بی‌عدالتی فضایی (کاربری‌های هنری) در شهر خواهد شد.

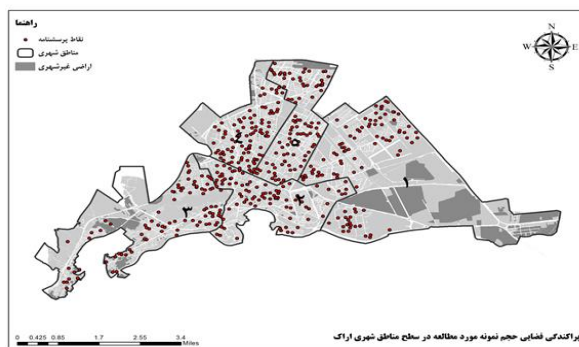
روش‌شناسی

روش پژوهش این مطالعه، روش ترکیبی با رویکرد تبدیلی همزمان^۱ است. برای جمع‌آوری بخشی از داده‌ها متناسب با اهداف تحقیق (شناسایی تقاضاها و مصرف امکانات هنری)، از رویکرد کمی پیمایش و تکنیک پرسشنامه با مبنای قراردادن چارچوب نظری مستخرج استفاده شد. پرسشنامه در بین شهروندان نمونه تحقیق از طریق مصاحبه حضوری تکمیل گردید. هم‌چنین برای جمع‌آوری بخش دیگری از داده‌ها (چگونگی توزیع امکانات هنری در مناطق شهر) از رویکرد کیفی تحلیل ثانویه^۲ استفاده شد. به این ترتیب که با اخذ اطلاعات موجود اراضی و کاربری‌ها مساحت، سهم و سرانه هر یک از کاربری‌های مورد نیاز در هر یک از مناطق شهری اراک به طور جداگانه محاسبه گردید و پس از مقایسه هر یک از آنها با سرانه‌های مطلوب محاسبه شده، هر منطقه از نظر برخورداری از خدمات و امکانات فرهنگی دسته‌بندی

1. Concurrent Transformative Strategy
2. Secondary analysis

شد. در این پژوهش جهت کسب اطمینان از اعتبار پرسشنامه، از اعتبار محتوایی و برای میزان پایایی ابزار پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ مورد سنجش قرار گرفته است.

قلمرو مکانی این تحقیق شهر اراک و قلمرو زمانی آن سال ۱۳۹۹ می‌باشد. برای این تحقیق می‌توان دو جامعه آماری در نظر گرفت؛ اولین جامعه آماری مربوط به بخش مطالعات کالبدی، شامل تمامی قطعات واقع در محدوده شهر اراک می‌باشد. دومین جامعه آماری شامل کلیه شهروندان ساکن در تمامی مناطق شهر اراک است. که بر اساس سالنامه آماری سال ۱۳۹۶ تعداد آن ۵۱۳۱۵۹ نفر است. روش نمونه‌گیری این تحقیق نمونه‌گیری احتمالی متناسب با حجم است. در این جا مناطق حوزه شهری، شهر اراک در زون‌های مختلف در نظر گرفته شد. در داخل هر زون متناسب با جمعیت آن پراکنش تصادفی هر واحد نمونه با استفاده از پلاگین تعریف شده در نرم افزار GIS تا سطح پلاک واحدهای مسکونی تدقیق و تعیین گردید و نقاط نمونه‌گیری شناسایی شد. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران معادل ۳۸۴ نفر بوده است.

شکل شماره (۱): پراکندگی حجم نمونه مطالعه در مناطق شهر اراک

نهایتاً در این مطالعه داده‌های به دست آمده از پرسشنامه با استفاده از نرم افزار spss تجزیه و تحلیل خواهد شد. برای تحلیل داده‌های به دست آمده از بخش ارزیابی کالبدی کاربری‌های هنری، علاوه بر در نظر گرفتن عامل مساحت در محاسبات بر اساس استانداردهای مطلوب، عامل دسترسی و سطح عملکردی به عنوان ملاک خدمات رسانی محاسبه و تحلیل می‌شود. در نهایت با استفاده از اطلاعات به دست آمده، به امتیازدهی هر یک از خدمات و فعالیت‌های زیر مجموعه آن‌ها در هر یک از مناطق شهر اراک پرداخته و در محیط GIS نمایش می‌شود. برای تحلیل الگوی فضایی به دست آمده از نحوه توزیع امکانات و خدمات هنری در سطح مناطق شهر و آزمون فرضیه مرتبط با آن از آزمون‌های مقایسه‌ای

مانند آزمون F یا معادل‌های ناپارامتریک آن مانند ویلکاکسون و کروسکال واریس در نرم افزار SPSS استفاده شده است. قلمرو مکانی این مطالعه شهر اراک است.

یافته‌های پژوهش

این مطالعه با تاکید بر وظایف اصلی مدیریت و برنامه‌ریزی شهری، و پس از تطبیق فعالیت‌های فرهنگی طبقه‌بندی‌شده در دو منبع (چارچوب طبقه‌بندی فرهنگ و فراغت ایران ICLC و طبقه‌بندی عملکردهای مجاز کاربری‌های شهری در بخش‌های فرهنگی به تفکیک سطوح تقسیمات شهری مصوب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران)، وضعیت کاربری‌های هنری در مکان‌هایی هم‌چون سالن‌های اجتماعات، کانون‌های پرورش فکری کودکان و نوجوانان، سینما، نگارخانه، فرهنگسرا و مجتمع‌های فرهنگی، کتابخانه‌ها عمومی، سالن تئاتر و کنسرت، مؤسسات فرهنگی با زمینه هنری فعال و دفاتر مرکزی روزنامه و نحوه توزیع آن بر اساس نیازهای شهروندان در این بعد در نظر گرفته شده است. هم‌چنین به منظور رفع نقص مطالعات و طرح‌های موجود شهری علاوه بر محاسبه سرانه کاربری‌ها در سطح محدوده در برآورد کمبودهای امکانات فرهنگی-هنری در شهر، به بررسی پوشش و سطح دسترسی شهروندان به امکانات و خدمات هنری بر مبنای شعاع دسترسی در هر یک از سطوح عملکردی پرداخته شده است. فضاهای اختصاص یافته به امکانات هنری متناسب با نوع فعالیت و سطوح عملکردی در سطوح محله‌ای، ناحیه‌ای و منطقه‌ای-شهری به فعالیت می‌پردازند.

وضعیت (توزیع، سرانه، سطح عملکردی) انواع کاربری‌های فرهنگی-هنری به تفکیک مناطق

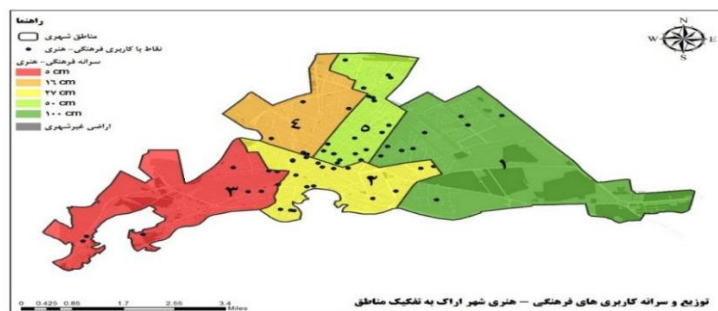
شهر اراک

اولین مرحله در بررسی وضعیت دسترسی شهروندان به امکانات یا کاربری‌های فرهنگی-هنری، پرداختن به نحوه توزیع و میزان سرانه هر کاربری می‌باشد؛ سرانه امکانات فرهنگی-هنری در ابعاد مختلف، از تقسیم مجموع مساحت اراضی با کاربری مشخص مورد نظر بر جمعیت هر منطقه به دست آمده بر اساس آمار و اطلاعات احصا شده سرانه امکانات فرهنگی-هنری شامل (سالن‌های اجتماعات، کانون‌های پرورش فکری کودکان و نوجوانان، سینما، نگارخانه، فرهنگسرا و مجتمع‌های فرهنگی، کتابخانه‌ها عمومی، سالن تئاتر و کنسرت، مؤسسات فرهنگی با زمینه هنری فعال و دفاتر مرکزی روزنامه)، در شهر اراک، معادل ۳۹ سانتی متر مربع می‌باشد؛ به عبارتی دیگر به ازای هر یک از شهروندان اراکی به طور میانگین حدود ۰/۴ متر مربع فضای هنری اختصاص یافته است. این در حالی است که بر طبق مصوبات شورای عالی معماری و شهرسازی کشور، حداقل استاندارد این شاخص معادل ۰/۷۵ مترمربع در نظر گرفته شده است. سرانه مذکور در منطقه یک و سه به ترتیب برابر ۱ متر مربع (بالترین) و ۰/۰۵ متر مربع (پایین‌ترین) به دست آمده است. بررسی مساحت قطعات این کاربری در

مناطق شهری نشان می‌دهد با وجود تعداد کم این کاربری در منطقه یک، اکثر آن‌ها قطعات بزرگ را شامل شده و میانگین این قطعات را تا ۸۸۹۲ متر مربع افزایش داده‌اند. در منطقه ۲ با بیشترین تعداد قطعات اراضی با کاربری فرهنگی به سبب میانگین مساحت پایین (۱۳۵۷ متر مربع) و تراکم جمعیتی بالای این منطقه، میزان سرانه به طرز چشمگیری کاهش یافته است. در ادامه جدول و نقشه توزیع فضایی سرانه و میانگین مساحت امکانات و خدمات (کاربری) هنری به تفصیل آورده شده است.

جدول شماره (۲): وضعیت سرانه و میانگین مساحت کاربری‌های فرهنگی - هنری در مقایسه با تراکم خالص جمعیت به تفکیک مناطق شهر اراک

منطقه	۱	۲	۳	۴	۵	شهر
جمعیت	۹۷۶۰۷	۱۰۴۲۷۹	۱۰۷۴۲۰	۱۰۲۷۸۳	۱۰۱۰۷۰	۵۱۳۱۵۹
مساحت کاربری‌های هنری (m ^۲)	۹۷۸۱۰	۲۸۰۰۶	۵۱۹۹	۱۵۹۴۳	۵۰۴۸۸	۱۹۷۹۴۷
مساحت کاربری مسکونی (m ^۲)	۳۴۵۸۹۲۹	۳۲۹۸۱۶۸	۲۷۶۲۶۱۸	۲۴۱۱۸۵۱	۲۸۵۱۱۷۵	۱۴۷۸۲۷۴۲
سرانه فرهنگی - هنری (cm ^۲)	۱۰۰	۲۷	۵	۱۶	۵۰	۳۹
میانگین مساحت کاربری‌های هنری (m ^۲)	۸۸۹۲	۱۳۵۷	۷۴۳	۲۶۵۷	۲۶۵۷	۳۰۹۳
تراکم خالص جمعیت (نفر در هکتار)	۲۸۲	۳۱۶	۳۸۹	۴۲۶	۳۵۴	۳۴۷

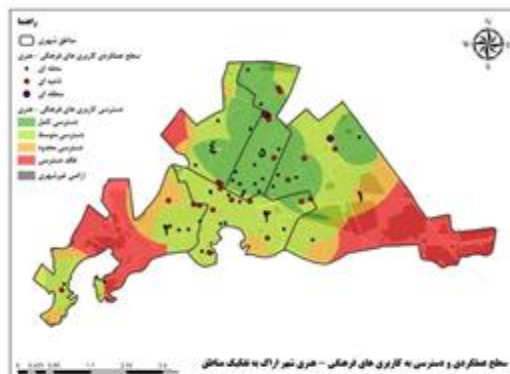
شکل شماره (۲): توزیع و سرانه کاربری‌های فرهنگی - هنری به تفکیک مناطق حوزه شهری اراک

سطح عملکردی و دسترسی به کاربری‌های فرهنگی - هنری به تفکیک مناطق حوزه شهری اراک
 از سوی دیگر به منظور رفع نقص مطالعات و طرح‌های موجود شهری مبنی بر عدم اکتفا به محاسبه سرانه کاربری‌ها در سطح محدوده در برآورد کمبودهای امکانات فرهنگی در شهر، در این مطالعه به بررسی پوشش و سطح دسترسی شهروندان به امکانات و خدمات هنری بر مبنای شعاع دسترسی در هر یک از سطوح عملکردی پرداخته شده است. فضاهای اختصاص یافته به امکانات هنری متناسب با نوع فعالیت و سطوح عملکردی در سه سطح محله‌ای، ناحیه‌ای و منطقه‌ای - شهری به فعالیت می‌پردازند. از ۶۱ قطعه با کاربری فرهنگی - هنری در شهر، ۲۰ قطعه آن در منطقه دو و ۱۹ قطعه در منطقه پنج واقع

شده است؛ حال آن که ۹ قطعه در منطقه یک، ۷ قطعه در منطقه سه و نهایتاً ۶ قطعه در منطقه چهار قرار دارد. در این بخش بدون در نظرگیری مساحت قطعات و تنها با توجه به سطح عملکردی هر یک از این قطعات اختصاص یافته به این کاربری، به بررسی پوشش و سطوح دسترسی این کاربری در سطح شهر و مناطق پرداخته شده است. مطابق با استانداردهای موجود مراکز فرهنگی - هنری در مقیاس محله، محدوده‌ای را با شعاع دسترسی ۱۰۰۰ متر در بر می‌گیرد. از این رو در حدود ۶۴ درصد مساحت شهر اراک را تحت پوشش قرار داده‌اند. فضاهای اختصاص یافته به کاربری هنری در سطح عملکردی ناحیه‌ای محدوده‌ای را به شعاع ۱۶۰۰ متری پوشش می‌دهند؛ مراکزی چون کتابخانه‌ها و سالن‌های اجتماعات کوچک، کانون‌های پرورش فکری کودکان و نوجوانان، سینما و هم‌چنین دیگر مراکز فرهنگی و هنری در این مقیاس می‌گنجانند. در حدود ۷۵ درصد از سطح شهر تحت پوشش خدمات کاربری هنری در سطح ناحیه قرار گرفته‌اند. نهایتاً کاربری هنری در مقیاس منطقه‌ای و شهری (با توجه به مساحت و گستره نفوذ خدمات رسانی آن است) شامل تالار مرکزی، فرهنگسرا و کانون فرهنگی شهری می‌باشد. کاربری فرهنگی در این سطح در حدود ۴۸ درصد شهر را تحت پوشش قرار داده است. با روی هم‌گذاری محدوده‌های پوشش سه سطح عملکردی ذکر شده می‌توان دریافت که کدام محدوده‌ها در شهر و نیز هر یک از مناطق، دارای دسترسی کامل (سه سطح)، متوسط (دو سطح)، محدود (یک سطح) و فاقد دسترسی هستند. امتیازات به دست آمده برای دسترسی به اماکن هنری در بازه صفر (فاقد دسترسی) تا ۳ (دسترسی کامل) قرار دارد. نتایج نشان می‌دهد که میانگین امتیاز دسترسی به اماکن فرهنگی - هنری در سطح شهر اراک در حدود ۱/۷۹ بوده که منطقه پنج (۲/۹۰) و منطقه سه (۰/۹۸) به ترتیب بالاترین و پایین‌ترین امتیاز را به خود اختصاص داده‌اند. وضعیت دسترسی امتیازات به دست آمده در مناطق، فازی شده و در بازه صفر تا ۱۰۰ قرار گرفته است. در مجموع می‌توان گفت شهر اراک با امتیاز ۵۹/۶۶ از ۱۰۰ امتیاز از نظر دسترسی به امکانات و خدمات (کاربری) هنری در وضعیت میانه قرار دارد. منطقه ۵ با امتیاز ۹۶/۷۵ بیشترین و منطقه ۳ با امتیاز ۳۲/۶۰ کمترین میزان دسترسی به کاربری مذکور را دارند. در جدول (۳) و نقشه توزیع فضایی سطح عملکردی و دسترسی) امکانات و خدمات (کاربری) هنری آورده شده است.

جدول شماره (۳): وضعیت تعداد قطعات و دسترسی به امکانات فرهنگی - هنری در مقیاس سه‌گانه به تفکیک مناطق شهر اراک

منطقه	شعاع عملکردی	۱	۲	۳	۴	۵	شهر
سطح محله‌ای	۱۰۰۰	۵	۱۰	۵	۳	۱۳	۳۶
سطح ناحیه‌ای	۱۶۰۰	۳	۱۰	۲	۳	۴	۲۲
سطح منطقه‌ای - شهری	۳۰۰۰	۱	۰	۰	۰	۲	۳
جمع		۹	۲۰	۷	۶	۱۹	۶۱
میانگین امتیاز دسترسی منطقه		۱,۶۶	۲,۰۱	۰,۹۸	۲,۲۴	۲,۹۰	۱,۷۹
امتیاز دسترسی منطقه (به روش فازی)		۵۵,۲۶	۶۶,۹۷	۳۲,۶۰	۷۴,۶۷	۹۶,۷۵	۵۹,۶۶

شکل شماره (۳): سطح عملکردی و دسترسی به کاربری‌های فرهنگی - هنری به تفکیک مناطق حوزه شهری اراک

بررسی الگوی توزیع فضایی فرهنگ در مناطق پنج‌گانه شهر اراک

پس از بررسی نحوه استقرار امکانات و کاربری‌های فرهنگی (نحوه توزیع، سرانه، سطح عملکردی و دسترسی) با توجه به ملاک‌های در نظر گرفته شده و برای دستیابی به وضعیت عدالت فضایی فرهنگ، مطابق با چارچوب نظری مطالعه، در این بخش به بررسی و محاسبه سه ملاک منفعت جمعی، نیاز و استحقاق امکانات هنری در شهر اراک به تفکیک مناطق آن پرداخته می‌شود.

سطح منفعت عمومی کاربری‌های فرهنگی - هنری به تفکیک مناطق حوزه شهری اراک

شاخص منفعت جمعی، رابطه معکوس با جمعیت ساکن در منطقه و ارتباط مستقیم با دسترسی به امکانات و خدمات دارد. در این مطالعه برای سنجش منفعت جمعی امکانات هنری، علاوه بر روش‌های معمول که بعضاً تنها به سنجش سطح سرانه آن اکتفا می‌شود، سطح عملکردی و شعاع دسترسی کاربری مذکور را بر اساس سلسله مراتب عملکردی آن در مقیاس‌های محله تا شهر تک تک ابعاد را مورد بررسی و ارزیابی قرار داده و پس از آن امتیاز کلی ملاک منفعت عمومی امکانات هنری در شهر اراک را محاسبه نموده است؛ برای سنجش منفعت عمومی امکانات هنری در شهر اراک، ابتدا سرانه محاسبه شده کاربری - های هنری (از تقسیم مجموع مساحت اراضی با کاربری فرهنگی بر جمعیت) بر سرانه استاندارد مصوب به تفکیک ابعاد چهارگانه (مصوبات شورای عالی معماری و شهرسازی کشور) تقسیم شده است؛ در صورتی که امتیاز به دست آمده پایین‌تر از عدد یک باشد بیانگر کمبود امکانات و خدمات هنری تامین شده در شهر (به تفکیک مناطق)، (کمتر از حد استاندارد) بوده و در صورتی که امتیاز حاصله بالاتر از عدد یک باشد می‌توان نتیجه گرفت که فضای اختصاص یافته به خدمات مذکور در شهر و یا منطقه، بالاتر از سطح استاندارد می‌باشد.

$$A_{ij} = F_{ij} / FS_i$$

A_{ij} = امتیاز خدمات i براساس سرانه و سرانه استاندارد در منطقه j

F_{ij} = سرانه خدمات i در منطقه j

FS_i = سرانه استاندارد خدمات i

در ادامه، امتیاز سرانه به دست آمده از مرحله قبل را در امتیاز (فازی شده) میزان دسترسی به کاربری-های هنری از مقیاس محله تا شهر، ضرب شده تا امتیاز منفعت عمومی امکانات هنری در مناطق شهر اراک به دست آید. (امتیاز به دست آمده از هر سه شاخص سرانه، سرانه استاندارد و شعاع عملکردی تشکیل شده است).

$$PI_{ij} = A_{ij} * FD_{ij}$$

PI_{ij} = امتیاز منفعت عمومی خدمات i در منطقه j

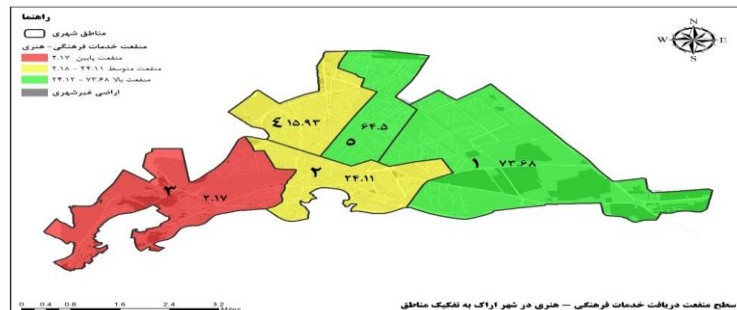
A_{ij} = امتیاز خدمات i براساس سرانه و سرانه استاندارد در منطقه j

FD_{ij} = امتیاز دسترسی خدمات i در منطقه j

محاسبات نشان می‌دهد ۵۲ درصد از سرانه استاندارد در نظر گرفته شده برای امکانات و خدمات هنری در شهر اراک تامین شده است. در مرحله بعد امتیاز به دست آمده از تامین سرانه استاندارد را در امتیاز دسترسی به امکانات و خدمات هنری هر منطقه ضرب کرده و به عنوان سطح منفعت شهروندان از امکانات و خدمات هنری منطقه در نظر گرفته می‌شود. در نتیجه سطح منفعت شهروندان اراکی از ضرب امتیاز تامین سرانه (۰.۵۲) در امتیاز دسترسی شهر (۵۹.۶۶) معادل ۳۱.۰۲ به دست می‌آید که به معنای تامین و پوشش ۳۱/۰۲ درصدی امکانات و خدمات هنری شهر است. بر این اساس منطقه یک با امتیاز ۷۳.۶۸ بالاترین سطح منفعت و منطقه سه با ۲۰.۱۷ کمترین سطح منفعت شهروندان از امکانات و خدمات هنری را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول شماره (۴): سطح منفعت عمومی شهروندان از امکانات و خدمات هنری به تفکیک مناطق شهر اراک

شهر	۵	۴	۳	۲	۱	منطقه
۳۹	۵۰	۱۶	۵	۲۷	۱۰۰	سرانه امکانات و خدمات هنری F_{ij} (cm ^۲)
۷۵	۷۵	۷۵	۷۵	۷۵	۷۵	سرانه استاندارد امکانات و خدمات هنری FS_i (cm ^۲)
۰.۵۲	۰.۶۷	۰.۲۱	۰.۰۷	۰.۳۶	۱.۳۳	امتیاز امکانات و خدمات هنری براساس سرانه و سرانه استاندارد A_{ij}
۵۹.۶۶	۹۶.۷۵	۷۴.۶۷	۳۲.۶۰	۶۶.۹۷	۵۵.۲۶	امتیاز دسترسی شهروندان به امکانات و خدمات هنری FD_{ij}
۳۱.۰۲	۶۴.۵۰	۱۵.۹۳	۲.۱۷	۲۴.۱۱	۷۳.۶۸	سطح منفعت شهروندان از امکانات و خدمات هنری PI_{ij}

شکل شماره (۴): سطح منفعت عمومی شهروندان از امکانات و خدمات هنری به تفکیک مناطق شهر اراک

ملاک نیاز شهروندان به امکانات و خدمات فرهنگی

شاخص نیاز از طریق محاسبه میزان تقاضای افراد متقاضی مصرف امکانات هنری که دسترسی کافی به آن‌ها ندارند، به دست می‌آید. به عبارت دیگر نیاز به عنوان تقاضای پاسخ داده نشده تلقی می‌گردد. از این رو، برای سنجش نیاز منطقه، ابتدا میزان تقاضای شهروندان ساکن در مناطق مختلف شهر اراک از انواع امکانات یا کاربری‌های هنری بررسی و محاسبه شده و سپس با روی هم‌گذاری آن بر امتیاز منفعت جمعی شهروندان ساکن منطقه از خدمات مذکور، سطح نیاز استخراج می‌شود. تقاضای شهروندان برای استفاده، دریافت یا مصرف امکانات و خدمات هنری، از روش پیمایش و با ابزار پرسشنامه، در طیفی از وجود تقاضا تا نبود تقاضا در سطح خانوار برای استفاده از امکانات و خدمات مورد نظر در قالب ۵ گویه کلی شامل (برگزاری کلاس‌های هنری و فرهنگی هم‌چون تئاتر، خطاطی، نقاشی، داستان نویسی، موسیقی و ... در محل سکونت ما نیاز است؛ این تعداد برنامه فرهنگی و هنری (برنامه‌هایی مانند جلسات ادبی، برپایی نمایشگاه، اجرای تئاتر، موسیقی و ...) برگزار شده در فرهنگسرا و مجتمع‌های فرهنگی جوابگوی نیاز مردم نیست؛ با توجه به استقبال شهروندان، سینماهای موجود پاسخگویی نیاز مردم نمی‌باشد؛ در سطح منطقه ما به اندازه کافی فضاهای مرتبط با حوزه‌های فرهنگی - هنری چون کافه کتاب، کتابخانه، مجتمع‌های فرهنگی، آمفی‌تئاتر، سینما و ... وجود دارد و نهایتاً جهت ارتقا سطح مطالبات فرهنگی شهروندان، محل سکونت ما به موسسات فرهنگی و نشریه‌ها نیاز دارد) که حاوی ۲۵ سوال اصلی بود در قالب طیف لیکرت بررسی شد. سپس میزان تقاضای هر یک از امکانات فرهنگی مورد سنجش با استفاده از نرم‌افزار مربوطه محاسبه گردید. لازم به ذکر است که از آنجایی که نیاز رابطه مستقیم با تقاضا و رابطه معکوس با منفعت دارد و هر یک دارای سطح سنجش متفاوت می‌باشند، پس برای محاسبه امتیاز نیاز، امتیاز محاسبه شده سطح تقاضا بر امتیاز محاسبه شده سطح منفعت تقسیم شده است. فرمول مورد نظر به صورت ساده رابطه بین این سه متغیر را بیان می‌کند؛ (باید گفت که در صورت وجود مناطق متعدد مورد بررسی می‌توان به فرمول‌های آماری دقیق‌تری دست یافت).

$$N_{ij} = D_{ij} / P_{ij}$$

N_{ij} = امتیاز سطح نیاز به خدمات i در منطقه j

D_{ij} = امتیاز سطح تقاضا برای دریافت خدمات i در منطقه j

P_{ij} = امتیاز سطح منفعت از خدمات i در منطقه j

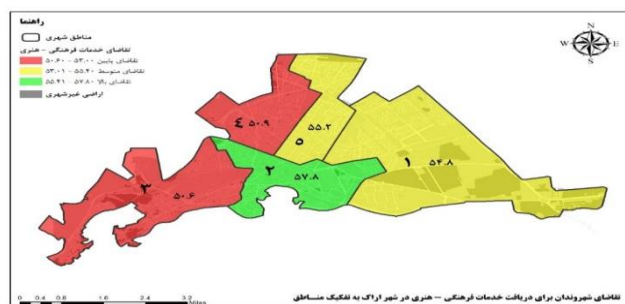
لازم به توضیح است که به منظور درک بهتر، امتیازات ملاک نیاز فازی شده و در بازه صفر تا ۱۰۰ قرار گرفته است. بر همین اساس، برای سنجش ملاک نیاز هنری در شهر و مناطق آن، ابتدا سطح تقاضای شهروندان ساکن در مناطق مختلف شهر اراک به انواع امکانات و خدمات هنری بررسی و محاسبه شد و سپس با روی هم‌گذاری آن بر سطح منفعت عمومی شهروندان ساکن منطقه از خدمات مذکور، سطح نیاز استخراج شده است.

جدول شماره (۵): وضعیت متغیرهای تشکیل دهنده تقاضای شهروندان برای دریافت امکانات و خدمات فرهنگی - هنری به تفکیک مناطق

جمع	طیف					گویه / متغیر	
	کاملاً موافقم	موافم	متوسط	مخالقم	کاملاً مخالفم		
۴۶۲	۱۹۱	۱۶۳	۸۸	۷	۸	فراوانی	
۱۰۰	۴۱.۳	۳۵.۳	۱۹.۰	۱.۵	۱.۷	درصد	
۴۵۵	۱۵۳	۱۵۰	۱۲۶	۲۰	۶	فراوانی	
۹۸.۳	۳۳.۱	۳۲.۵	۲۷.۳	۴.۳	۲.۸	درصد	
۴۵۳	۱۲۱	۱۳۲	۱۳۵	۵۳	۱۲	فراوانی	
۹۷.۸	۲۶.۲	۲۸.۶	۲۹.۲	۱۱.۵	۴.۵	درصد	
۴۵۳	۳۹	۷۹	۱۰۶	۹۱	۱۳۸	فراوانی	
۹۷.۸	۸.۴	۱۷.۱	۲۲.۹	۱۹.۷	۲۹.۹	درصد	
۴۵۴	۱۱۶	۱۲۰	۱۳۱	۵۴	۳۳	فراوانی	
۹۸.۱	۲۵.۰	۲۶.۰	۲۸.۴	۱۱.۷	۷.۱	درصد	
	بالا	نسبتاً بالا	متوسط	نسبتاً پایین	پایین	میزان تقاضای شهروندان برای امکانات و خدمات هنری	
۴۶۲	۲۱	۱۵۷	۱۷۵	۷۶	۱۷	جمع	
۱۰۰	۴.۵	۳۴.۰	۳۷.۹	۱۶.۵	۳.۷	درصد	
	شهر	۵	۴	۳	۲	۱	میانگین به تفکیک منطقه
	۵۴.۹	۵۵.۲	۵۵.۹	۵۰.۶	۵۷.۸	۵۴.۸	

همان‌طور که مشاهده می‌شود مجموعاً حدود ۳۸.۵ درصد از پاسخگویان تقاضای نسبتاً بالا و بالایی برای دریافت این امکانات و خدمات فرهنگی - هنری داشته‌اند. از سوی دیگر مجموعاً حدود ۲۰.۲ درصد از شهروندان اراکی سطح تقاضای خود را و پایین و نسبتاً پایین و نهایتاً ۳۷.۹ درصدشان سطح تقاضای خود را جهت استفاده از امکانات و خدمات هنری متوسط اعلام کرده‌اند. هم‌چنین مطابق با جدول نتایج، میانگین تقاضا برای امکانات و خدمات هنری در سطح شهر در نمونه تحقیق ۵۴.۹ به دست آمده که با توجه به توزیع نرمال این متغیر و خطای استاندارد آن (۰.۸) میانگین میزان تقاضای شهروندان برای

امکانات و خدمات هنری در شهر اراک با احتمال ۹۵ درصد در فاصله (۵۳.۳) و (۵۶.۵) برآورد می‌گردد. به عبارت دیگر می‌توان گفت که میزان تقاضای شهروندان در خصوص دریافت امکانات و خدمات هنری اندکی از سطح متوسط بالاتر می‌باشد. هم‌چنین نتایج در سطح منطقه نشان دهنده تفاوت اندک میانگین تقاضای شهروندان برای امکانات و خدمات هنری در مناطق است. به طوری که بیشترین میانگین تقاضا مربوط به شهروندان منطقه دو با ۵۷.۸ درصد و کمترین آن مربوط به شهروندان منطقه سه ۵۰.۶ درصد می‌باشد. نتایج تفصیلی مربوط به این متغیر و گویه‌های تشکیل دهنده آن در جدول مربوطه و هم‌چنین در نقشه زیر آورده شده است.

شکل شماره (۵): سطح تقاضای شهروندان برای دریافت خدمات هنری به تفکیک مناطق حوزه شهری اراک

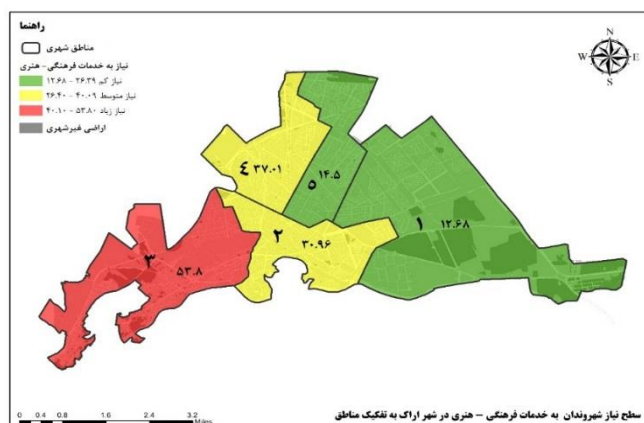
مطابق با الگوی محاسبه ملاک نیاز، جهت احتساب ملاک نیاز فرهنگی - هنری، پس از محاسبه امتیاز تقاضای شهروندان، عدد به دست آمده را بر امتیاز منفعت تقسیم می‌شود، با توجه به این که امتیاز به دست آمده در بازه عددی صفر تا صد قرار می‌گیرد، در حالت صفر بودن در زمان محاسبه، صورت و مخرج کسر صفر شده و حاصل عددی بی‌معنا می‌شود. بنابراین برای رفع این مشکل ابتدای بازه را به غیر صفر تغییر داده و تقسیم را انجام می‌دهیم. نهایتاً امتیاز نیاز محاسبه شده در این مرحله با روش فازی در بازه صفر تا ۱۰۰ قرار گرفته است. لازم به توضیح است که هر چه امتیاز ملاک نیاز به ۱۰۰ نزدیک‌تر باشد نشانگر سطح بالاتر نیاز شهروندان آن منطقه و نهایتاً صفر به معنای عدم نیاز می‌باشد.

جدول شماره (۶): ملاک نیاز شهروندان از خدمات فرهنگی - هنری به تفکیک مناطق شهر اراک

منطقه	۱	۲	۳	۴	۵	شهر
سطح منفعت شهروندان از امکانات و خدمات هنری	۷۳,۶۸	۲۴,۱۱	۲,۱۷	۱۵,۹۳	۶۴,۵۰	۳۱,۰۲
سطح تقاضای شهروندان برای دریافت خدمات هنری	۵۴,۸	۵۷,۸	۵۰,۶	۵۵,۹	۵۵,۲	۵۴,۹
سطح نیاز شهروندان به خدمات هنری	۰,۸۱	۱,۶۹	۲,۷۸	۱,۹۸	۰,۹۰	۱,۴۳
امتیاز ملاک نیاز شهروندان به امکانات و خدمات هنری (فازی شده)	۱۲,۶۸	۳۰,۹۶	۵۳,۸۰	۳۷,۰۱	۱۴,۵۰	۲۵,۵۵

مطابق با جدول ملاک نیاز شهروندان از امکانات و خدمات فرهنگی - هنری به تفکیک مناطق شهر اراک، باید گفت که امتیاز کل ملاک نیاز شهروندان به امکانات و خدمات هنری در شهر اراک ۲۵.۵۵ می‌باشد. این امتیاز بیانگر این مسئله می‌باشد که بر اساس امکانات و خدمات موجود در کاربری‌های هنری، حدود یک چهارم از نیازهای هنری شهروندان در سطح شهر اراک برآورده نشده است (تقاضای پاسخ داده نشده). البته ذکر این نکته هم ضروری است که امتیاز تقاضاهای هنری در بین شهروندان اراکی در سطح متوسط (۵۴.۹) بوده و این مسئله به شکلی باعث شده که علی‌رغم امتیاز پایین‌تر از سطح متوسط منفعت (۳۱.۰۲۰)، امتیاز ملاک نیاز هنری در بین شهروندان اراکی هم چنان در سطح پایین نمایان شود.

وفق جدول نتایج می‌توان به تفاوت امتیاز ملاک نیاز در سطح مناطق پنج‌گانه شهر اراک اشاره داشت. به طوری که بیشترین سطح نیاز در بین مناطق شهری، مربوط به منطقه سه (۵۳.۸۰) و کمترین آن مربوط به منطقه یک (۱۲.۶۸) می‌باشد. نکته قابل تامل در این بخش تفاوت اندک در تقاضاهای هنری در بین شهروندان مناطق مختلف شهر اراک از یک سو و توزیع ناعادلانه امکانات و خدمات هنری (ملاک منفعت) در مناطق مختلف شهر اراک می‌باشد که تفاوت ملاک نیاز در بین شهروندان ساکن در مناطق مختلف شهر اراک را سبب گشته است. به عنوان مثال امتیاز کسب شده تقاضاهای هنری در مناطق یک و سه به ترتیب ۵۴.۸ و ۵۰.۶ بوده که از تفاوت ناچیزی برخوردارند، اما امتیازات کسب شده ملاک منفعت عمومی در همان مناطق (۷۳.۶۸ در منطقه یک و در منطقه سه ۲.۱۷)، نمایانگر تفاوت چشمگیر آن‌ها به جهت دسترسی به امکانات و خدمات هنری است که این مهم، سطح نیاز هنری متفاوتی (تقاضاهای پاسخ داده نشده) را در بین ساکنین این مناطق را ایجاد نموده است. جهت فهم فضایی مناسب‌تر، نقشه ملاک (سطح) نیاز شهروندان به امکانات و خدمات فرهنگی - هنری به تفکیک مناطق حوزه شهری اراک به شرح زیر می‌باشد.

شکل شماره (۶): سطح نیاز شهروندان به خدمات فرهنگی - هنری به تفکیک مناطق حوزه شهری اراک

سطح استحقاق شهروندان جهت برخورداری امکانات و خدمات هنری به تفکیک مناطق حوزه**شهری اراک**

- در این مطالعه ملاک استحقاق، در کنار دو ملاک نیاز و منفعت عمومی به عنوان یکی از معیارهای توزیع عادلانه امکانات و خدمات فرهنگی در نظر گرفته شده است. هاروی بر این نظر است که وقتی امکانات بین کسانی که به خاطر داشتن شرایط و ویژگی‌های خاص برخورداری از آن امکانات، توزیع شود ضرورت بیشتر دارد اصل استحقاق مدنظر قرار گرفته است. به عبارت دیگر وقتی مبنای توزیع امکانات و خدمات فرهنگی بر اساس شرایط و ویژگی‌های افراد ساکن در مناطق باشد ضروری است اصل استحقاق یا شایستگی افراد (جدای از وابستگی‌های افراد به مناطق محل سکونت‌شان) مدنظر قرار گیرد (یعنی توجه به توزیع امکانات و خدمات فرهنگی بر اساس استعداد، توانایی و شایستگی افراد).

- جهت شناخت وضعیت ترجیحات، عادات و اعمال هنری شهروندان اراک و برای سنجش سطح استحقاق شهروندان جهت برخورداری از امکانات و خدمات هنری، از شهروندان خواسته شد که زمان صرف شده خود را در جهت مصرف تولیدات هنری (در قالب پنج سوال: خواندن روزنامه و مجله هنری، گوش دادن موسیقی، رفتن به سینما، تماشای فیلم و سریال خانگی، شرکت در برنامه‌های هنری و مدنی هم‌چون دیدن تئاتر، جشنواره‌های و نمایشگاه‌های هنری، بازدید از موزه‌ها و نگارخانه‌ها، شرکت در جلسه‌های ادبی و مشاعره، اجرای موسیقی زنده و ...) را بیان نمایند. همان طور که در جدول زیر مشاهده می‌شود به شکل کلی حدود ۳۳.۵ درصد از پاسخگویان زمان‌های صرف شده برای انواع فعالیت‌های هنری را در سطح زیاد و خیلی زیاد اعلام کرده‌اند. از سوی دیگر ۳۲.۹ درصد از پاسخگویان این مطالعه گزینه کم و خیلی کم را انتخاب نموده و نهایتاً ۳۳.۳ درصد نیز زمان صرف شده برای حضور و شرکت در فعالیت‌های هنری در سطح شهر اراک را متوسط دانسته‌اند.

- لازم به ذکر است که تمایلات شهروندان اراکی در مصارف هنری، بیشتر جنبه خصوصی‌تری به خود گرفته تا جنبه عمومی و جمعی تر آن؛ به عبارت دیگر مطابق با نتایج جداول مربوطه و در قیاس با دیگر فعالیت‌های هنری، گوش دادن به موسیقی و تماشای سریال و فیلم‌های خانگی به ترتیب با ۵۰.۵ و ۵۰ درصد بیشترین ترجیحات و اعمال اصلی مصارف هنری شهروندان اراکی به حساب می‌آید. از سوی دیگر از کمترین مصارف هنری در بین شهروندان اراکی، مربوط به حضور و شرکت در برنامه‌های هنری (هم‌چون رفتن به تئاتر، جلسه‌های ادبی، بازدید از موزه‌ها و ...) با ۲۷.۷ درصد می‌باشد.

- هم‌چنین مطابق با نتایج باید گفت که میانگین سطح استحقاق شهروندان اراکی جهت برخورداری از امکانات و خدمات هنری در نمونه تحقیق برابر ۴۹.۴ می‌باشد که با توجه به توزیع نرمال این متغیر و خطای استاندارد آن (۰.۹۴) میانگین آن در شهر اراک به احتمال ۰.۹۵ درصد در فاصله ۴۷.۵۲ تا ۵۱.۲۸ برآورد می‌گردد. به عبارت دیگر استحقاق شهروندان جهت برخورداری از امکانات و خدمات هنری در سطح متوسط برآورد می‌گردد. هر چند که میانگین به دست آمده در سطح شهر اراک در استحقاق هنری

شهروندان در حد متوسط برآورد شده که با توجه به میانگین سطح منفعت عمومی (۳۱.۰۲) در شهر اراک، این تفاوت و شکاف، نشان‌دهنده عدم توجه نظام مدیریت و برنامه‌ریزی شهری اراک در ایجاد و تخصیص کاربری‌های هنری حداقلی در سطح شهر اراک می‌باشد.

از سوی دیگر نتایج در سطح منطقه، نشان دهنده عدم تفاوت معنادار استحقاق شهروندان اراکی جهت برخورداری از امکانات و خدمات هنری می‌باشد. می‌توان گفت که در بین شهروندان اراکی در رفتارها و مصارف هنری به شکلی مشابهت‌هایی وجود دارد. به طوری که بیشترین میانگین استحقاق مربوط به شهروندان منطقه یک با ۵۱.۷ امتیاز و کمترین آن مربوط به شهروندان منطقه سه با امتیاز ۴۶.۵ می‌باشد.

این نتیجه با در نظر گرفتن شکاف بسیار زیاد در دسترسی به امکانات و خدمات هنری (امتیاز سطح منفعت عمومی - هنری) در مناطق شهری اراک نشان از محرومیت هنری در فضا (توزیع نامناسب کاربری‌های هنری) بدون توجه به تقاضاها و مصارف شهروندان در مناطق را دارد. سطوح استحقاق شهروندان برای دریافت امکانات و خدمات هنری به تفکیک مناطق شهری اراک در نقشه زیر آورده شده است.

جدول شماره (۷): سطح استحقاق شهروندان جهت برخورداری از امکانات و خدمات هنری به تفکیک مناطق شهر اراک

جمع	طیف					گویه / متغیر	
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
۴۶۱	۴۷	۸۱	۹۷	۱۴۹	۸۷	فراوانی شرکت در برنامه‌های هنری (دیدن تئاتر، جشنواره‌های و نمایشگاه‌های هنری، بازدید از موزه‌ها و نگارخانه‌ها، جلسه‌های ادبی و مشاعره، اجرای موسیقی زنده و ...)	
۹۹.۶	۱۰.۲	۱۷.۵	۲۱.۰	۳۲.۳	۱۸.۸	درصد	
۴۶۲	۳۶	۶۹	۷۰	۱۱۰	۱۷۷	فراوانی خواندن روزنامه و مجله هنری	
۹۹.۸	۷.۸	۱۴.۹	۱۵.۲	۲۳.۸	۳۸.۳	درصد	
۴۶۲	۱۲۰	۱۱۳	۸۵	۹۳	۵۱	فراوانی گوش دادن موسیقی	
۹۹.۸	۲۶.۰	۲۴.۵	۱۸.۴	۲۰.۱	۱۱.۰	درصد	
۴۶۲	۶۵	۱۰۹	۸۰	۱۲۴	۸۴	فراوانی رفتن به سینما	
۹۹.۸	۱۴.۱	۲۳.۶	۱۷.۳	۲۶.۸	۱۸.۲	درصد	
۴۶۲	۹۶	۱۱۲	۷۷	۹۶	۸۱	فراوانی تماشای فیلم و سریال خانگی	
۹۹.۸	۲۰.۸	۲۴.۲	۱۶.۷	۲۰.۸	۱۷.۵	درصد	
جمع	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	زمان صرف شده برای فعالیت‌های هنری شهروندان	
۴۶۱	۳۸	۱۱۷	۱۵۴	۱۰۰	۵۲		
۹۶.۶	۸.۲	۲۵.۳	۳۳.۳	۲۱.۶	۱۱.۳		
	شهر	منطقه پنج	منطقه چهار	منطقه سه	منطقه دو	منطقه یک	میانگین به تفکیک منطقه
۴۹.۴		۴۶.۸	۵۱.۶	۴۶.۵	۵۰.۴	۵۱.۷	

وضعیت عدالت فضایی فرهنگ و هنر در شهر اراک

- همان طور که گفته شد هاروی با برقراری ارتباط بین نابرابری‌های اجتماعی و ساختارهای فضای جغرافیایی، سه معیار نیاز^۱، منفعت عمومی^۲ و استحقاق^۳ را برای تحلیل عدالت پیشنهاد می‌دهد و بر این باور است که سه معیار مذکور در برگیرنده تمامی معیارهای ارائه شده تاکنون بوده و از جامعیت کاملی برخوردارند. تمامی تلاش این مطالعه بر این هدف استوار شده که به سنجش میزان و نحوه استقرار مفهوم عدالت فرهنگی در شهر (با تاکید بر نظریه عدالت اجتماعی هاروی) در مناطق شهر اراک بپردازد. در این مطالعه برای دستیابی به اهداف آن، از روش ساده‌سازی ارتباطات بین ملاک‌ها استفاده شده است. ملاک نیاز به مثابه تقاضای پاسخ نداده نشده در نظر گرفته می‌شود و از این رو بالا بودن نیاز در یک محدوده به معنی بالا بودن تقاضاهای فرهنگی پاسخ داده نشده می‌باشد، بنابراین معیاری با بار منفی برای آن محدوده به حساب می‌آید.

- از سویی دیگر ملاک‌های منفعت عمومی و استحقاق با توجه به تعریف عملیاتی آن‌ها در یک محدوده، معیارهایی با بار مثبت قلمداد شده و هر چه یک محدوده مورد مطالعه (خواه یک منطقه شهری خواه یک شهر)، امتیاز بالاتری را در آن‌ها کسب کند؛ نشان دهنده وضعیت مناسب‌تر آن در قیاس با دیگر مناطق یا شهرهای دیگر می‌باشد.

- بر این اساس برای محاسبه شاخص عدالت فضایی فرهنگ و هنر در این تحقیق با ساده‌سازی روابط و برهمکنش بین ملاک‌های ذکر شده، از طریق کسر امتیاز معیار نیاز از جمع جبری امتیاز معیارهای منفعت عمومی و استحقاق صورت پذیرفته است. در نتیجه از آن جایی که سه معیار در بازه ۰ تا ۱۰۰ قرار دارند؛ شاخص محاسبه شده برای عدالت فرهنگی - هنری، در شرایط بحرانی (محرومیت مطلق) با کمترین امتیاز ۱۰۰- و در شرایط مطلوب و ایده‌آل با حداکثر امتیاز ۲۰۰+ را به خود اختصاص می‌دهد. لازم به ذکر است در این شرایط، میانه بازه مذکور عدد ۵۰ می‌باشد.

$$CJ_{ij} = PI_{ij} - N_{ij} + E_{ij}$$

N_{ij} = امتیاز سطح نیاز به خدمات i در منطقه j

PI_{ij} = امتیاز سطح منفعت عمومی از خدمات i در منطقه j

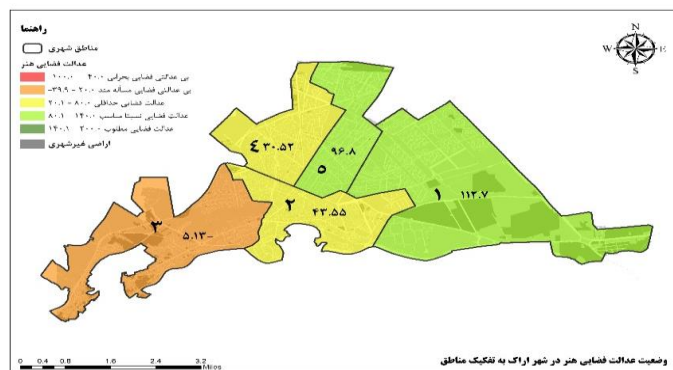
E_{ij} = امتیاز سطح استحقاق خدمات i در منطقه j

جدول زیر به نتایج وضعیت عدالت فضایی هنر و نحوه توزیع آن در مناطق مختلف شهر اراک می‌پردازد. همان طور که مشاهده می‌شود میانگین سطح عدالت فرهنگی - هنری در سطح شهر اراک ۵۴.۸۷ می‌باشد که با توجه به بازه در نظر گرفته شده (بین ۱۰۰- و ۲۰۰+ با میانه ۵۰) امتیاز حاصله وضعیت عدالت هنری در سطح شهر اراک، در سطح متوسط می‌باشد.

1. Need
2. Public Interest
3. Eligibility

جدول شماره (۸): وضعیت عدالت فضایی هنر در مناطق شهر اراک

منطقه	۱	۲	۳	۴	۵	شهر
میانگین عدالت فضایی هنر	۱۱۲٫۷	۴۳٫۵۵	-۵٫۱۳	۳۰٫۵۲	۹۶٫۸	۵۴٫۸۷

شکل شماره (۷): وضعیت عدالت فضایی فرهنگی - هنری به تفکیک مناطق حوزه شهری اراک

- جدول مربوط به نتایج وضعیت عدالت فضایی هنر به تفکیک مناطق در شهر اراک، نشان‌دهنده عدم استقرار بهینه و متوازن کاربری‌های مربوطه در مناطق شهر اراک بر مبنای نیازها و استحقاق شهروندان ساکن در آن می‌باشد. وفق نتایج مربوطه، تفاوت و نابرابری قابل تاملی در بین مناطق مختلف شهر اراک در برخورداری از امکانات و خدمات هنری بر اساس نیازها و خواسته‌های شهروندان مشهود می‌باشد. مطابق با جدول فوق بالاترین امتیاز به دست آمده از وضعیت عدالت فضایی هنر در شهر اراک مربوط به منطقه یک با امتیاز ۱۱۲٫۷ می‌باشد که نشان‌دهنده تفاوت قابل تامل با اکثر مناطق شهری محدوده مورد مطالعه داشته که به شکلی سبب افزایش میانگین کل در حوزه عدالت فضایی هنر در شهر اراک شده است. البته امتیاز منطقه یک اراک با توجه به بازه در نظر گرفته شده (بین ۱۰۰- و ۲۰۰ با میانه ۵۰) نشان‌دهنده وضعیت عدالت فضایی در سطح "ناحدودی مناسب" می‌باشد. از سوی دیگر منطقه سه با میانگین امتیاز -۵٫۱۳ با کمترین امتیاز در بین مناطق شهری وضعیت بی‌عدالتی فضایی مساله‌مند (دسترسی بسیار محدود به امکانات و خدمات فرهنگی و عدم ارتباط آن با نیاز و خواسته‌های فرهنگی شهروندان) قرار دارد.

به نظر می‌رسد توزیع فضایی امکانات فرهنگی - هنری در مناطق پنج‌گانه شهر اراک متفاوت و ناعادلانه باشد؛ به گونه‌ای که هیچ ارتباطی بین سطح منفعت عمومی با نیازها و استحقاق فرهنگی - هنری شهروندان ساکن در مناطق مختلف شهر اراک وجود ندارد، از طریق بررسی رابطه بین متغیرها و انتخاب آزمون مناسب به شرح زیر مورد آزمون قرار گرفت.

جدول شماره (۹): عدالت هنری

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	۱۸,۰۰۳	۲	۹,۰۰۱	.۰۱۶	.۰۰۰
Within Groups	۵۷۷,۳۲۰	۱	۵۷۷,۳۲۰		
Total	۵۹۵,۳۲۳	۳			

- نتایج جدول فوق، معنی‌داری تفاوت الگوی توزیع فضایی امکانات و خدمات فرهنگی- هنری در مناطق مختلف شهر را نشان می‌دهد. با معنی‌داری مقدار F در سطح خطای کوچک‌تر از ۰.۰۱ و با اطمینان ۹۹٪، تفاوت میانگین در بین مناطق مختلف شهر اراک به لحاظ آماری معنی‌دار است. به عبارت دیگر فرضیه شماره یک با اطمینان ۹۹٪ تایید می‌شود. هم‌چنین مطابق جداول زیر، با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون، عدم ارتباط بین سطح استحقاق و تقاضای هنری شهروندان با سطح منفعت عمومی (به عنوان ملاک‌های عدالت فضایی)، در مناطق پنج‌گانه شهر اراک با اطمینان ۰/۹۹ و سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۱ تایید شده است.

جدول (۱۰): نتایج همبستگی پیرسون بین منفعت عمومی با استحقاق و تقاضای هنری

منفعت عمومی		متغیرها	منفعت عمومی		متغیرها
P	r		P	r	
۰/۱۳۴	۰/۷۶۲	تقاضای هنری	-۰/۸۹۲	۰/۴۲	استحقاق هنری

بحث و نتیجه‌گیری

در این مقاله تلاش شد تا به فهم الگوی عینیت یافته هنر (استقرار کاربری‌های هنری، سطح منفعت عمومی، نیاز برای مصرف و استحقاق هنری) در شهر اراک دست یابد تا از این رهگذر، ضمن فهم جایگاه و سهم هنر در نظام برنامه‌ریزی شهری، به تشخیص نحوه توزیع امکانات هنری؛ به عنوان بستر شکل‌گیری فعالیت‌های فرهنگی و میزان انطباق آن با خواست‌ها و تقاضای فرهنگی- هنری شهروندان در مناطق مختلف شهر پردازد.

از مهم‌ترین یافته‌های این مطالعه، کاستی معنادار و مسئله‌مند امر فرهنگی- هنری در تمامی ساحت‌ها (تولید، توزیع و مصرف) در پهنه جغرافیایی شهر اراک به سبب پایین‌تر بودن و کمبود قابل تامل میزان سرانه امکانات فرهنگی- هنری به نسبت سرانه استانداردهای (حداقلی)، مصوب شورای عالی معماری و شهرسازی کشور می‌باشد؛ عدم توجه در برآورده ساختن حداقل زیرساخت‌ها و امکانات در بخش فرهنگی- هنری، نشان دهنده ضعف جدی در رویکردهای حاکم در گفتمان شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری در شهر اراک می‌باشد. این نتایج به معنای کژفهمی و عدم درک مناسب برنامه‌ریزان و

مدیران نسبت به نقش فرهنگ و هنر و کارکردهای آن در پایداری و زیست‌پذیری شهری و پیامد آن توزیع و تخصیص نامتوازن و نابرابر بودجه در بخش فرهنگ و به تبع آن امر هنری به نسبت دیگر ابعاد توسعه‌ای در نظام برنامه‌ریزی و توسعه شهر اراک بوده است که البته در بسیاری از مطالعات صورت گرفته به شکلی تایید کننده این مسئله در شهرهای کشور بوده‌اند (۶)، (۲۵)، (۲۹)، (۳۵)، (۱۷)، (۱۲)، (۲۵).

همسو با دیگر مطالعات صورت گرفته در پیشینه تجربی این مطالعه، بر اساس نتایج این مطالعه در شهر اراک نیز تفاوت معنادار در برخورداری از امکانات و خدمات فرهنگی- هنری در مناطق پنج‌گانه شهری اراک به چشم می‌خورد که این مسئله نشان دهنده شکاف و نابرابری محسوس و قابل تامل در توزیع و تخصیص امکانات و خدمات فرهنگی- هنری در مناطق پنج‌گانه شهر اراک می‌باشد؛ با در نظر گرفتن کمبود جدی کاربری‌های هنری شهر و همچنین شکاف‌های محسوس و معنادار در دسترسی به امکانات و خدمات مربوطه در مناطق مختلف، به تبعیت از فلوستی، می‌توان از وضعیت محرومیت هنری در فضا (تخصیص و توزیع نامناسب کاربری‌های فرهنگی) در مناطق مختلف شهر اراک که نمونه کاملی از بی‌عدالتی فضایی است صحبت به میان آورد. چرا که یافته‌های مربوط به وضعیت دسترسی شهروندان به امکانات و خدمات فرهنگی- هنری بر مبنای شعاع دسترسی در هر یک از سطوح عملکردی (محل‌های، ناحیه‌ای، منطقه‌ای و شهری) نشان می‌دهد نحوه استقرار و توزیع کاربری‌های هنری در شهر اراک از کارایی لازم برخوردار نبوده به شکلی که نحوه توزیع و استقرار کاربری‌ها، سبب‌ساز محرومیت و دسترسی‌های نابرابر شهروندان محدودها و مناطق شده است. به عنوان مثال فضاهای اختصاص یافته به امکانات هنری در شهر اراک با امتیاز ۵۹/۶۶ از ۱۰۰ از نظر سطح دسترسی به امکانات فرهنگی- هنری در وضعیت میانه قرار دارد. منطقه پنج با امتیاز ۹۶/۷۵ بیشترین و منطقه سه با امتیاز ۳۲/۶۰ کمترین میزان دسترسی به کاربری هنری در انواع ذکر شده در نتایج را به خود اختصاص داده است.

نکته قابل توجه امتیاز به دست آمده شاخص منفعت جمعی در بخش فرهنگی- هنری در شهر اراک (۳۱.۰۲ درصد) است که این شهر را به لحاظ کالبدی به شدت غیرهنری نشان می‌دهد که خبر از وضعیت بحرانی این شاخص و محرومیت تامل‌برانگیز شهروندان اراکی از امکانات و خدمات فرهنگی- هنری می‌دهد؛ همچنین خروجی نقشه‌های فضایی موجود، بازگو کننده تفاوت، نابرابری و شکاف بسیار زیاد ملاک منفعت عمومی فرهنگی- هنری در بین مناطق شهر اراک (بالاترین امتیاز مربوط به منطقه یک با ۷۳.۶۸ و پایین‌ترین سطح مربوط به منطقه سه با امتیاز ۲.۱۷) می‌باشد. نابرابری در شاخص منفعت جمعی در حالی است که مطابق با نتایج این مطالعه، تفاوت معناداری در تقاضا برای مصرف فرهنگی- هنری شهروندان ساکن در مناطق شهر اراک وجود نداشته است (بالاترین امتیاز مربوط به منطقه یک با ۵۱.۰۷ و پایین‌ترین امتیاز مربوط به منطقه سه با امتیاز ۴۶.۵). این در حالی است که از نگاه صاحب- نظران، نابرابری در توزیع و پیامد آن تفاوت در دسترسی‌ها، اساسی‌ترین و صریح‌ترین شکل بروز بی-

عدالتی‌های فضایی است؛ چرا که بین نتایج نهایی بی‌عدالتی فضایی در زمینه‌های گوناگون، بعد از عبور از یک سطح معینی از حدود تحمل کردنی، به هم پیوستگی متقابل و دائمی پدیدار می‌شود که می‌تواند به عنوان تجاوز بنیادین به قوانین و حقوق شهروندی یا به شکل نادیده گرفتن برابری تضمینی قانون و عدالت، پدیدار شود (۳۲: ۴۷)

این نتایج بدان معناست که الگوی توزیع فضایی امر فرهنگی - هنری در شهر اراک نیز نابرابر، ناکارآ و نهایتاً ناعادلانه است که فقدان عدالت فرهنگی در سطح شهر اراک را کاملاً محسوس جلوه‌گر نموده است. مطابق با یافته‌ها، این مسئله ماحصل نبود سیاست و استراتژی معتبر و مشخص فرهنگی و هنری در برنامه‌ریزی شهری به واسطه عدم توجه مدیران و برنامه‌ریزان شهری در اراک به این مهم می‌باشد؛ سهم بسیار ناچیز بودجه و اعتبارات فرهنگ - هنری در اراک به نسبت بودجه کل، کمبود قابل تامل سرانه تخصیص‌یافته کاربری‌های فرهنگی - هنری در سطح شهر اراک (مطابق با الگوی استاندارد حداقل سرانه‌های فرهنگی شورای عالی معماری و شهرسازی)، عدم توزیع کارا و بهینه امکانات (کاربری) در سطح مناطق شهر، عدم توجه به سطوح عملکردی کاربری‌ها (محله، ناحیه‌ای، منطقه‌ای و شهری) در مناطق، توزیع کلیشه‌ای منابع فرهنگی بر اساس استانداردهای از پیش تعیین شده و عدم توجه به نیازهای اصیل فرهنگی شهروندان که شکاف و ناسازگاری بین توزیع منابع با نیاز به منابع (سرانه تخصیصی بدون توجه به تقاضا، نیاز و انصاف در توزیع) در شهر اراک از دیگر عوامل شکل‌گیری این شرایط می‌باشد.

تعارض منافع

«بنا بر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هر گونه تعارض منافع بوده است.»

منابع

1. Akhavan Kazemi, B. (2000). Justice in Western political thought. Political & Economic Ettelaat, No. 153, P.p: 68-75.
2. Alvani, M., & Pourezat, A. (2004). Social justice, the foundation of sustainable development. Management knowledge, No . 2 & 3, 17-28, (28-117).
3. Bahrainy, H. (2015). Modernism, postmodernism, and after in urban design and planning. 5th ed. Tehran: Tehran University.
4. Bromberg, A. (2007). Why Spatial Justice? Critical Planning.
5. Dadashpour, H., Alizadeh , B., & Rostam Cherati, F. (2015). Spatial justice dialectic in city. Tehran: Azarakhsh.
6. Dadashpour, H., Rostami Cherati, F., & Alizadeh, B. (2014). Analysis of Justice Distribution of Urban Services and the their Spatial Distribution Pattern in Hamadan Ciy. urban studies, No. 12, P.p: 5-18.
7. Dikec, M. (2001). Justice and the Spatial Imagination,. Enviromental Planing, 33, P.p: 1785-1805.
8. Esfandiari, A. (2020). May .Criticism city council deputy chairman of the city's cultural budget cuts three times in 8 years .Isna: <https://www.isna.ir/news/>
9. Fainstein, s. (2005). Planing Theory and the City. Journal of planing education and research, 25.
10. Forouq, E. (1998). Space and Social Inequality "Provide a Model for Spatial Separation and Its Consequences". Tehran: Tarbiat Modares University.
11. Ghaffari, G. (2015). Measuring the country's social capital (second wave). Tehran: Office of National Plans, Ministry of Interior iran.
12. Habibi, M., & Masaeli, S. (1999). per capita urban land use. 2nd ed. Tehran: Ministry Of Housing And Urban Developmen & Abtin Qalam.
13. Harvey, D. (2003). Social justice and the city. translate by Behrouz Monadzadeh, Farrokh Hesamian, Mohammad Reza Haeri. Tehran: pardazesh (urban planning).
14. Heyman, H. H., & Kaitz, E., M. (1971). Urban Planing For Social Wellfae: A Model Cities Approach, Praeger Special in U.S Economic and Social Development. Praeger Publishers.
15. Heywood, A. (2020). Political Theory: An Introduction. translate by Abodorahman Alam. 5th ed. Tehran: ghoomes.
16. Littman, T. (2005). Land Use Impacts on Transport: How LandUse Factors Affect. Victoria Transport Policy Institute, www.vtpi.org. Retrieved from Victoria Transport Policy Institute, www.vtpi.org.
17. Marcuse, P. (2009). Searching for the just city: debates in urban theory and practice, Routledge.
18. Mobaraki, M., & Shahbazi, Z. (2014). The study of social development indicators in the Markazi province. Arak: Markazi Government General.
19. Mostafavi, N. (2018). Assessing the resilience of Arak metropolitan areas. Arak: ACECR, Markazi Unit.
20. Pirie, G. (1983). On Space Justice,. Environment and Planing, P.p: 465-473.
21. platon. (2014). Republic, translate by Foaad. Rouhani. 14th ed. Tehran: Elmi farhangi.
22. Rafieian, M., Ghasemi , I., & Nouzari, K. (2019). A New Formulation of the Concept of the Spatial Justice Discourse: A Framework for the Analysis of Tehrān City. Urban planning knowledge, Vol. 3, No. 3- Issue 8, P.p: 21-44.
23. Rahnamaei, M., & Shah Hosseyni, P. (2014). Process of urban Planning in Iran. 11 th ed. Tehran: SAMT.

24. Rawls, J. (2013). *Justice as fairness: a restatement*. translate by Erfan Sabeti. 4th ed. Tehran: Qoqnoos.
25. Rostami, F. (2010) Study and analysis of the distribution of urban public services from the perspective of spatial justice- a case study of Yasuj. Master Thesis, Faculty of Arts, Tarbiat Modares University.
26. Saeedi Rezvani, N., & Davoudpour, Z. (2010). Clarify definitions and concepts of urban uses and determine per capita. Tehran: Architecture & Urban Development Research Institute, Ministries of Housing and Urban Development .
27. Saunders, P. (2015). *Social theory and the urban question*. translate by Mahmoud Sharipour. 2nd ed. Tehran: Tisa.
28. Sen, A. (2013). *The idea of justice*. translate by Vahid Mahmoudi, Hormoz Homayounpour. 2nd ed. Tehran: Kandokav.
29. Shahivandi, A., Ghalenoui, M., & Alipour Isfahani, M. (2015). The Evaluation of Physical Features and their Impact on the Liveliness and Viability of City's Old Neighborhoods (Case study: Sonbolestan neighborhood in Isfahan). *Maremat & Me'mari-e Iran*, Vol. 5, No. 9, Spring & Summer, 2015. P.p: 13-26.
30. Simmel, G. (1997). *The Sociology Of Space*. In D. Frisby, & M. Featherstone, *Simmel On Culture* P.p: 70-137. london: Sage.
31. Smit, M. D. (1994). *Geography and Social Justice*. Oxford.
32. Soja, E. (2009). *The City and Spatial Justice*.
33. Soja, E. (2009). *The City and Spatial Justice*. Retrieved from *Justice Spatial/ Spatial Justice*: <https://www.jssj.org>
34. Taghvaei, A., Bemanian , M., Pourjafar, M., & Bahrampour, M. (2015). Assessment of spatial justice theory of justice; Case: 22districts of Tehran. *Urban Mangement*, P.p: 391-423.
35. Yaghfoori , H., ghasemi , S., & ghasemi , N. (2017). Study of Spatial Justice in the Distribution of Services, with an Emphasis on Urban Management (Case study: the neighborhoods of nineteen district of Tehran). *GeoRes*. P.p: 114-128.
36. Zebardast, E. (2004). *City Size*. Tehran: Urban Planning and Architecture Study and Research Center.
37. Zista Co. (2002). *Arak city development plan*. Arak: Housing & Urban Development Ministry.